Witteveen + Bos

Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050

Help by it meitsjen fan plannen rûnom wetterrekreaasje

Atlasdeel

Project	Gebruikersvisie Waterrecreatie Fryslân 2050
Document	Atlasdeel
Status	Definitief
Datum	10 maart 2023
Referentie	131637/23-004.221
Opdrachtgever	Provincie Fryslân
Projectcode	131637
Projectleider	D. Wijmenga MSc
Projectdirecteur	Drs. H.J.W. Albers-Schouten
Auteur(s)	J.J.J. Geven MA L.J.H. van Zwam MSc
Gecontroleerd door	D. Wijmenga MSc
Goedgekeurd door	D. Wijmenga MSc
Paraaf	

Adres

Witteveen+Bos
Leeuwenbrug 8
P.O. Box 233
7400 AE Deventer
The Netherlands
+31 570 69 79 11
www.witteveenbos.com

Foto's mede mogelijk door Henk Bootsma en Harrie Dijkstra

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1. INTRODUCTIE 2

1.1 Gebruik van de Atlas 2
1.2 Actualisatie 3
1.3 Leeswijzer 3

2. BELEIDKADERS 4

2.1 Doel 4
2.2 Vigerende wettelijke en beleidskaders en actuele visiedocumenten 4
2.3 Conclusies 14

3. ATLASDEEL 16

3.1 Introductie 16
3.2 Watersysteem 16
3.3 Intensiteitskaart 18
3.4 Waterrecreatiekaart 20
3.5 Interarctiekaart 24
3.6 Natuurkaart 26

4. DEELGEBIEDEN 28

4.1 Introductie Deelgebieden 28
4.2 Friese merengebied in veen 32
4.3 Vaarten door zeekleigebied 36
4.4 Beken en kanalen in de Friese wouden 40
4.5 IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden 44

5. HUIDIGE GEBRUIKERS 48

6. THEMAKAARTEN 54

6.1 Introductie 54
6.2 Natuurkaarten 56
6.3 Verdroging en bodemdaling 57
6.4 Zeespiegelstijging en verzilting 58

1

INTRODUCTIE

1.1 Gebruik van de atlas

Help by it meitsjen fan plannen rûnom wetterrekreaasje

Waterrecreatie vindt plaats op en rond het water in onze leefomgeving. Het is een begrip dat veel verschillende vormen van recreatie kent. Dat zorgt ervoor dat waterrecreatie veel raakvlakken heeft met andere thema's die spelen in onze leefomgeving. Om deze raakvlakken inzichtelijk te maken wordt het begrip 'waterrecreatie' met voorliggende atlas in haar context geplaatst. Hiervoor is de beschikbare data voor waterrecreatie gebundeld in enkele thematische kaarten. Deze kaarten bieden informatie die een waardevolle basis vormen in de analyse van knelpunten en kansen rondom waterrecreatie in de provincie Fryslân voor 2050.

De atlas is daarmee een onderdeel van het hulpmiddel dat de Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050 is, omdat het locatie specifieke context geeft aan de generieke principes en afweegkaders die in de visie zijn opgenomen.

Deze atlas bevat de volgende elementen:

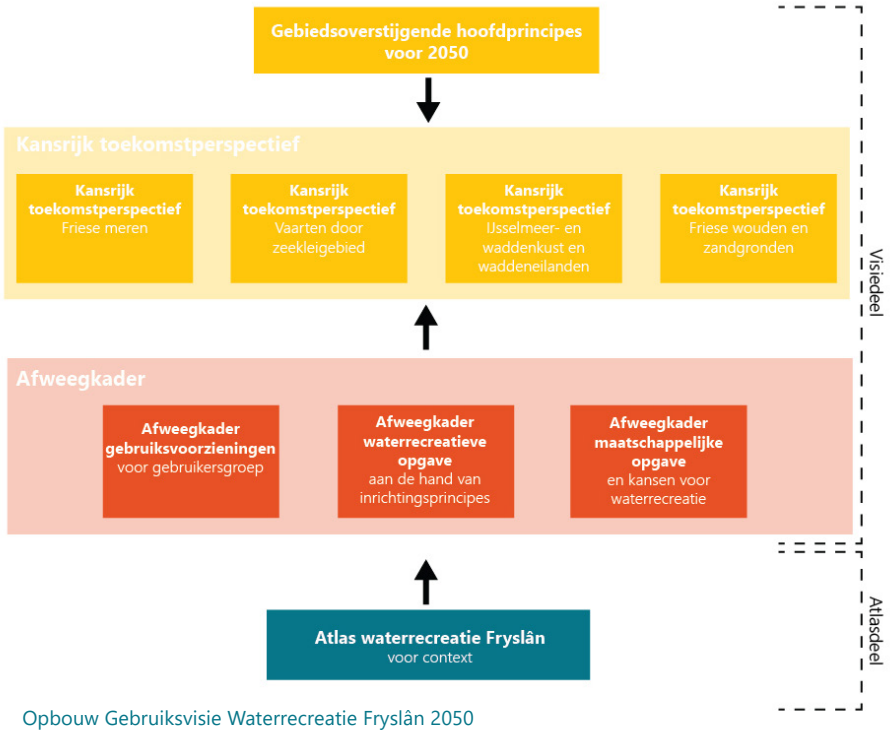
- analyse van de huidige beleidsdocumenten;
- atlaskaarten;
- beschrijving van de water typologieën van de 4 deelgebieden;
- huidige gebruikers van het water in Fryslân;
- themakaarten voor toekomstige opgaven, op basis van huidige data.

Positie van de atlas

Deze atlas is een integraal onderdeel van de Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050, welke bestaat uit twee delen:

- De visie op waterrecreatie in 2050 is uitgewerkt voor vier deelgebieden en biedt een afweegkader:
- De waterrecreatie atlas licht de deelgebieden toe en toont relevante atlaskaarten voor waterrecreatie. Ook bevat het een beleidsanalyse en de huidige gebruikers van het water. Tot slot bevat de atlas themakaarten met toekomstige opgaven.

De visie op waterrecreatie valt uiteen in gebiedsoverstijgende hoofdprincipes, kansrijke toekomstperspectieven per deelgebied en een afweegkader voor waterrecreatie. De basis hiervoor ligt in het atlasdeel. De atlas is ondersteunend aan de visie, doordat het context geeft aan de locatie specifieke opgave voor waterrecreatie. Dit is gevisualiseerd in de volgende afbeelding.

Opbouw Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050

1.2 Actualisatie

Aanbevolen wordt om deze atlas periodiek bij te werken en actueel te houden. De wereld om ons heen en het watersysteem is constant in beweging en er worden doorlopend opgaven en projecten uitgevoerd, zoals het maken van nieuwe vaarroutes en aanpassingen van kunstwerken.

Daarnaast wordt verwezen naar de Waterrecreatie atlas van Waterrecreatie Nederland. Deze atlas maakt ruimtelijke-fysieke gegevens over de watersport en waterrecreatiesector en relevante andere domeinen beschikbaar. Tot slot wordt geadviseerd om de data in deze atlas aan te vullen met locatie specifieke data die beschikbaar kan zijn bij gemeenten of bijvoorbeeld watersportbonden. Een voorbeeld hiervan zijn de locaties van de vissteigers in Fryslân, die niet in deze atlas opgenomen zijn.

1.3 Leeswijzer

Deze gebruiksvisie geeft eerst een overzicht van het bestaande beleid (hoofdstuk 2) en voorziet inzicht in de beschikbare relevante data (hoofdstuk 3). Vervolgens is per deelgebied de gebiedsidentiteit uitgewerkt die een basis biedt voor de aanwezig typologieën (hoofdstuk 4). De huidige gebruikers per watertypologie zijn in hoofdstuk 5 weergegeven. Tot slot geeft hoofdstuk 6 een globale ruimtelijke weergave van de relevante thema's in de toekomst.

2

BELEIDSKADER

Er zijn verschillende beleidsstukken en kaders die raken aan de waterrecreatie en daarmee aan de gebruiksvisie voor 2050. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de vigerende wettelijke kaders, beleidskaders en actuele visiedocumenten geldend voor de provincie Fryslân in relatie tot waterrecreatie in 2050.

2.1 Doel

De beleidskaders bieden een basis en een kader waarbinnen de gebruiksvisie waterrecreatie vorm kan krijgen. Belangrijk daarbij te vermelden is dat deze visie een zichtjaar van 2050 heeft en zich daarmee richt op een periode áchter de horizon van bestaande beleidsplannen. Een groot deel van de bestaande documenten hebben een kortere horizon en zijn daarmee minder relevant voor deze visie.

Voor de beleidsanalyse is daarom een selectie gemaakt van alle geldende beleidsdocumenten en visies, om te komen tot enkel stukken die als bouwsteen kunnen worden benut voor de visie voor waterrecreatie. Beleidsstukken zijn als relevant en kaderstellend beschouwd wanneer zij het thema waterrecreatie raken, een zichtjaar nabij 2050 hebben en voor de provinciale schaal zijn geschreven.

Indien beleids- en/of visiedocumenten te beperkt aansluiten bij deze elementen dan wordt het document in deze fase nog niet meegenomen. Deze stukken geven over het algemeen verdieping of nuance aan de overkoepelende beleidsstukken. De documenten zijn vaak te gedetailleerd of richten zich op een te korte termijn om op dit schaalniveau als uitgangspunt voor de gebruiksvisie te dienen. In de uitvoering van de visie wordt deze vertaalslag wel gemaakt (per deelgebied).

2.2 Vigerende wettelijke- en beleidskaders en actuele visiedocumenten

Omgevingsvisie Fryslân, De romte diele 2020

De omgevingsvisie van de Provincie Fryslân (POVI) geeft een werkwijze voor nu en de komende jaren richting 2050 met betrekking tot de ambities van de provincie in relatie tot de leefomgeving. Hierbij worden als hoofddoelen een vitaal, veerkrachtig, karakteristiek en gezond Fryslân benoemd. De fysieke leefomgeving van de provincie is onderhevig aan een aantal vraagstukken. Klimaatverandering, zeespiegelstijging, de overgang naar duurzame energie, bevolkingsontwikkeling en de toename van het toerisme spelen een grote rol. In relatie tot waterrecreatie worden er in de omgevingsvisie de volgende doelstellingen benoemd:

In 2050 is Fryslân waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.
- de kwaliteit en kwantiteit van het (grond)water zijn op peil;
- de kwaliteit van het grond-, oppervlakte-, en zwemwater is op orde. Dit is momenteel een zorg omdat het nog niet aan de normen voldoet. Verzilting en nieuwe vervuilingsbronnen leveren nieuwe risico's op. De zwemwaterkwaliteit is vooral tijdens warme perioden punt van zorg;
- er zijn kaders voor de waterpeilen waarbij er niet te veel en niet te weinig

water beschikbaar is voor de diverse functies, met een goede verdeling tussen stedelijk en landelijk gebied. Dit wordt uitgevoerd door het waterschap;
- er is een studie uitgevoerd naar een toekomstbestendige Friese boezem (Boezemvisie 2050, zie verderop deze paragraaf);
- de beleefbare cultuur- en natuurerfgoederen zijn uitstekend toegankelijk;
- er zijn honderden kilometers oevers en waterfronten met wervende recreatieve voorzieningen en routenetwerken, met waardevolle overgangen van land naar water.

In 2050 heeft Fryslân een samenhangend netwerk van steden en dorpen.
- in waterrijk Zuidwest Fryslân is Sneek het stedelijke centrum met watersport georiënteerde bedrijvigheid;
- havenstad Harlingen heeft specifieke potenties voor zeehaven-gebonden bedrijvigheid. De historische binnenstad en de havens zijn belangrijke toeristische trekkers.

In 2050 is er ingezet op de slimme groei van de gastvrijheidseconomie van Fryslân.
- kwaliteitsverbetering van recreatieve voorzieningen en accommodaties op de Waddeneilanden en langs de IJsselmeerkust;
- het verbreden van het watersportproduct met nieuwe innovatieve combinaties tussen land- en waterrecreatie en nieuwe vormen van waterrecreatie in het Friese merengebied;
- het bevorderen van cultuur- en natuurtoerisme langs de Waddenkust met de aanwezige cultuurhistorische elementen en de toervaart in het noordelijke kleigebied;
- het bevorderen van cultuur- en natuurtoerisme gekoppeld aan het coulisselandschap en cultuur-historische objecten zoals de voormalige Friese waterlinie en de driewegsluis en de toervaart in de noordelijke Fryske Walden en zuidoost Fryslân;
- samen met de gemeenten dient er onderzoek gedaan te worden naar de vitaliteit van logiesaccommodaties;
- er moet meer ruimte komen voor complete dagrecreatieve netwerken en nieuwe ontwikkelingen waarbij de verbinding land en water wordt versterkt. Ook zullen de recreatieve vaarverbindingen die het vaarnetwerk aan wandel- en fietspaden verbindt, een impuls gaan geven aan de landrecreatie in Fryslân;
- wateroevers en kustlijnen open, beleefbaar en toegankelijk houden. De prachtige wateroevers en kustlijnen langs de Friese meren, IJsselmeerkust en het waddengebied zijn karakteristiek voor Fryslân. De beleefbaarheid en het open karakter van waardevolle overgangen van land en water vormen een belangrijke kwaliteit voor de Friese gastvrijheidseconomie, met name de waterrecreatie.

De ambities uit de POVI voor (duurzame) mobiliteit zijn uitgewerkt in het Regionaal Mobiliteitsprogramma 1.0 (RMP) van de provincie Fryslân.

Beleidsnota Gastvrij Fryslân 2028

De beleidsnota gastvrij Fryslân 2028 is opgesteld door de Provincie Fryslân rondom het thema recreatie en toerisme. Het heeft als doel de komende jaren slim te groeien zodat heel Fryslân profiteert van toerisme. Een centraal begrip in deze beleidsnota is slimme groei. Vitale waterrecreatie is hierbij een belangrijk

thema, waterrecreatie is een essentiële pijler van de Friese gastvrijheidseconomie en heeft zowel betrekking op water als op het land. Vitale waterrecreatie is sterk verweven met de andere ambities binnen de gastvrijheidseconomie en met verschillende werkterreinen van de provincie zoals waterkwaliteit en -kwantiteit, eigendom en vastgoed, vaarweg- en nautisch beheer en infrastructuur.

De provincie wil invulling geven aan de drie speerpunten van de watersportvisie zoals in februari 2019 is vastgesteld: gastvrij onthaal van (nieuwe) waterrecreanten; het koesteren van de bestaande kwaliteiten; en, het versterken van de integrale samenwerking. Daarbij wordt uitgegaan van een toekomstbestendig gebruik van het Friese water, hiervoor zijn vier actiepunten:

- er wordt meer kennis over de gebruiken en wensen van de waterrecreanten vergaard en het water in de provincie wordt goed beleefbaar en waar mogelijk bevaarbaar gemaakt;
- er wordt een toekomstbestendige gebruiksvisie gemaakt voor alle wateren (voor verschillende vormen van waterrecreatie) met beleid op beheer en onderhoud, routes en bereikbaarheid, circulariteit en gedrag (veiligheid) om de bestaande kwaliteiten te koesteren en versterken;
- er zal worden onderzocht of aanpassingen in recreatieve vaarroutes zinvol en haalbaar zijn, waaronder de bereikbaarheid van de Tsjûkemar en de Lemster Rien;
- met behulp van experts wordt er naar mogelijkheden gezocht om de sector duurzamer te maken. Stichting elektrisch varen Fryslân gaat onder meer na hoe de watersporter geholpen kan worden om te verduurzamen.

Voor de uitvoering van de beleidsnota Gastvrij Fryslân voor de periode 2023-2028 is een concept position paper opgesteld (Position Paper Gastvrij Fryslân, 2023). In de position paper wordt de opgave “slimme groei” nader gedefinieerd. Een zestal principes zijn geformuleerd die van toepassing zijn op alle inspanningen en acties die voortvloeien uit het toeristisch-recreatief beleid. Te weten: 1. integraal (de samenhang met de leefomgeving en de andere sectoren worden versterkt), 2. inclusief, 3. duurzaam en circulair, 4. beleefbaar landschap, 5. vakmanschap en 6. passend bij Fryslân en de Friezen. De hoofdprincipes voor vaarrecreatie zoals geformuleerd in het visiedeel (hoofdstuk 3) liggen in lijn met deze principes uit het atlasdeel.

Perspectief basisvisie recreatietoervaart 2020 t/m 2025

Het basisrecreatietoervaartnet (BRTN) omvat de belangrijkste verbindings- en ontsluitingswateren voor de recreatie- toervaart in Nederland. Het document is opgesteld door de Stichting Recreatietoervaart Nederland en bestaat uit de organisaties; ANWB, Watersportverbond, Sportvisserij Nederland, Nederlands Platform voor Waterrecreatie, HISWA vereniging en Nederland Recreatievaart. Dit landelijke routenetwerk omvat circa 5050 kilometer aan vaarten, kanalen, vaargeulen en rivieren. De basisvisie recreatietoervaart Nederland 2020/2025 worden de waterrecreatie gerelateerde kansen voor de provincie Fryslân benoemd:

- er wordt gewerkt aan een gebruiksvisie Water. Daarin komt mogelijk een zonering voor (nieuwe) vormen van waterrecreatie, rekening houdend met de veiligheid (scheiden beroeps- en recreatievaart), fijnmazigheid van het vaarnetwerk, natuur, waterbeheer, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid. Ook komt het convenant Staande Mast Route en de afstemming bedieningsregime bruggen en sluizen aan de orde;
- er wordt ingestoken op het nog meer scheiden van beroeps- en recreatievaart om de veiligheid te vergroten. Alternatieve routes worden in

kaart gebracht en gecommuniceerd, o.a. via Varen doe je Samen!;
- de komende periode wordt er ingezet op het realiseren van een convenant Staande Mast Route Noord Nederland met de betrokken vaarwegbeheerders, gemeenten, ProRail en anderen. Het doel is om bestuurlijke afspraken te borgen om het vaarwegennetwerk te optimaliseren en "te behouden wat je hebt";
- knelpunten in het vaarwegennetwerk worden geïnventariseerd en waar (financieel) mogelijk verholpen;
- de provincie gaat met onder meer Stichting elektrisch en fossielvrij varen Fryslân na hoe de Friese watersporter geholpen kan worden om te verduurzamen.

Agenda IJsselmeergebied 2050

De agenda IJsselmeergebied is een ambitiedocument, opgesteld door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, dat het gewenste toekomstperspectief voor het IJsselmeergebied schetst. De uitdagingen die de komende jaren in het IJsselmeergebied gaan spelen bieden kansen om het IJsselmeergebied steviger op de kaart te zetten. De combinatie van internationale natuurwaarden met vele gebruiksfuncties voor onder andere waterveiligheid en waterrecreatie, zoals kitesurfgebieden en visserij, zijn bijzonder. De ambitie is om een toekomstbestendig water- en ecosysteem te creëren waarin een oplossing wordt geboden aan bijvoorbeeld het spanningsveld tussen waterplantenontwikkeling en waterrecreatie.

Toerisme, waterrecreatie, scheepvaart, nautische industrie en visserij zijn belangrijke economische sectoren die direct verbonden zijn met het water.

- de centrale rol van het water is als een verbindende factor, of het nou gaat om oeverontwikkeling, watersport en waterrecreatie of om het beter beleefbaar maken van de kusten en de waterhistorie van het gebied. Hierbij is de goede bevaarbaarheid van het water een randvoorwaarde;
- de waterplantenproblematiek in relatie tot de bestaande natuurwaarden binnen het gebied dient behandeld te worden;
- het versterken van water-landverbindingen en het recreatieve routenetwerk;
- gezamenlijke gebiedsbranding en de marketing van het IJsselmeer als het blauwe hart van Nederland beter inzetten.

IJsselmeergebied: De gastvrije voortuin! Toekomstbeeld recreatie en toerisme IJsselmeergebied 2050

De verkenning IJsselmeergebied: De gastvrije voortuin, is opgesteld door Sweco als onderdeel van de Agenda IJsselmeergebied voor 2050. De rapportage geeft een gewenst toekomstbeeld weer van recreatie en toerisme in het IJsselmeergebied anno 2050, hierbij wordt ook rekening gehouden met diverse ontwikkelingen buiten de sector die van invloed kunnen zijn op recreatie en toerisme. In het rapport wordt ingegaan op waterrecreatie vanuit verschillende watertypologieën, hierbij wordt geen onderscheid gemaakt in de verschillende deelgebieden (Zuidwest Fryslân, Flevoland, en Noord-Holland):

Grote watersport:
- De grote en middelgrote (zeil)boten zijn in de middengebieden van de verschillende wateren veilig en vrij om te varen en zeilen. Dit stelt voorwaarden aan de locatie van nieuwe natuur en initiatieven voor energiewinning.

- Jachthavens zijn blijvend bereikbaar, ook bij wisselende waterstanden van het IJsselmeer. De focus ligt hier niet op ontwikkeling van de capaciteit maar op de kwaliteit die past bij de omgeving en type gebruik en gebruikers.
- Bootverhuur verlaagt de drempel naar watersportbeoefening en boort een markt van nieuwe watersporters aan.
- Veiligheid is een belangrijk onderwerp als het aankomt op waterrecreatie. De openheid en weidsheid van het water is een belangrijke kernwaarde van het gebied, maar maakt ook dat dat de beroepsvaart op hetzelfde water vaart als de grote en kleine watersporters, waaronder zwemmers. Dit alles vraagt om duidelijkheid over regels en verantwoordelijkheden.

Kleine watersport:
- De kleine recreatievaart vaart vanuit het achterland naar bestemmingen aan de IJsselmeerkust. De ondiepe en ruwe randen in het IJsselmeergebied zijn geschikt gemaakt voor (routegebonden) kleine watersport, specifiek voor de vormen die minder verstorend zijn voor mens en natuur.
- Kleine watersport kan gebruikmaken van de natuurontwikkelingen en inspelen op maatregelen gericht op klimaatadaptatie. Op deze wijze krijgt het watersportgebied een totaal nieuwe invulling, waarbij de relatie met land en binnenwater specifieke aandacht krijgt.

Durfwatersporten:
- De durfwatersporten in het IJsselmeergebied bestaat voornamelijk uit ongemotoriseerde durfsporten zoals (foil)kiten, surfen en wingen. Verspreid over het IJsselmeergebied zijn diverse eigen kitesurflocaties aangewezen met bij voorkeur jaarrond gebruik. Dit sluit aan op het Toekomstbeeld Kitesurfen. Vanwege de impact van kitesurfen op de omgeving (verstoring, geluid, snelheid en veiligheid) vragen zij om een zorgvuldige inpassing. Er liggen goede mogelijkheden om geschikte locaties voor kitesurfen te realiseren waardoor elders de natuur beter beschermd is of gecompenseerd wordt.
- Op enkele locaties zijn mogelijkheden voor gemotoriseerde vormen van waterrecreatie, zoals snelvaren en jet- en waterskiën. De inzet hier ligt op verduurzaming, bijvoorbeeld via nieuwe vormen van elektrisch gemotoriseerde durfsporten.

Oeverrecreatie:
- Zwemmen in oppervlaktewater gebeurt veilig, op officiële zwemplekken. De plekken waar het echt niet gezond of veilig is om te gaan zwemmen zijn zoals zodanig aangeduid.
- Iedereen heeft op fietsafstand van de woning een veilige zwemplek met een concentratie van zon-, zwem- en langzame watersportmogelijkheden bij de grotere steden en randmeren. De aangewezen zwemlocaties excelleren in duurzaamheid, maatschappelijke verantwoording en veiligheid.
- De natuurlijk ingerichte oevers vormen een kraamkamer voor vissen en zijn zodoende een walhalla voor sportvissers. Voor sportvissers is de oever op meerdere locaties toegankelijk gemaakt. De vissers zetten zich expliciet in om de visstand op peil te houden.

Route-gebonden recreatie:
- De dijken zijn de ruggengraat voor de routegebonden recreatie, zoals wandelaars en fietsers. De dijken vormen een rondgaande structuur rondom het water en de polders.

- Uitzichtplekken en markante icoonprojecten versterken de dijk. Voor, op en achter de dijk wisselen paden elkaar af waarbij onderscheid is gemaakt tussen snellere en langzamere recreatievormen.
- Er is een natuurlijk evenwicht ontstaan tussen recreatie-intensieve delen waar recreatie alle ruimte krijgt en delen waar de natuur kan excelleren.

Friese IJsselmeerkust Ambitiedocument 2050 en het Aanbiedingsdocument Friese IJsselmeerkust

Voor het IJsselmeerkustgebied van Fryslân is het Friese IJsselmeerkust Ambitiedocument 2050 opgesteld. Dit document kijkt vooruit naar de inhoudelijke invulling van het Friese IJsselmeergebied in 2050. Een verdere uitwerking van dit ambitiedocument is opgenomen in het Aanbiedingsdocument Friese IJsselmeerkust. Het versterken en verrijken van onder meer de waterrecreatie en de routenetwerken zijn als opgaven opgenomen in het aanbiedingsdocument. Voor de IJsselmeerkust ligt het accent op het versterken en verduurzamen van onder meer de waterrecreatie én het beter beleef- en bereikbaar maken van de kust zelf.

Agenda voor het Waddengebied 2050

De agenda Waddengebied 2050 is opgesteld door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en vormt het vertrekpunt om samen verder vorm te geven aan de bescherming en ontwikkeling van het gebied. Het is een werkwijze voor de gezamenlijke uitvoering van nieuwe projecten voor een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied.

De hoofddoelstelling voor de Waddenzee is een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap'.

De verdere doelstellingen voor het Waddengebied 2050 zijn:
- de natuur is en blijft van wereldklasse en ontwikkelt zich verder, in samenhang met de natuur over de grens;
- de unieke waarden van het landschap en het cultureel erfgoed blijven behouden en ontwikkelen zich verder;
- in het waddengebied is het goed, veilig en klimaatbestendig wonen, werken en recreëren;
- de economische sectoren excelleren, in de context van het werelderfgoed Waddenzee.

Met betrekking tot recreatie en waterrecreatie hanteert de agenda voor het waddengebied een leidend principe waarin wordt uitgegaan van het investeren in een robuuste en veerkrachtige natuur met ruimte voor recreatie, toerisme, visserij, landbouw, havenontwikkeling en industriële ontwikkeling.

Natuerlik Fryslân 2050- natuur en landschap als basis voor onze toekomst.

Het document Natuerlik Fryslân 2050, opgesteld door A&W, Peter de Ruyter landschapsarchitectuur en Atelier des Hollants, biedt een vergezicht over klimaatbestendig, veilig en aantrekkelijk Fryslân waarin het waterrijke landschap een aantrekkelijke plek is om te wandelen, fietsen en wonen. Het toekomstperspectief richting 2050 wordt geschetst aan de hand van het hele landschap aangezien de natuur wezenlijk bijdraagt aan de gezondheid en het welzijn van de mens.

Aan de basis van het toekomstperspectief staan robuuste watersystemen die weersextremen kunnen opvangen, een vitale bodem en een schone lucht. Water wordt zoveel mogelijk vastgehouden op de hogere gronden, in versterkte beekdalsystemen en plaatselijk in diepe veenpolders en rond de boezemmeren. Er is meer ruimte voor natuurlijke processen, vooral in de grotere natuurgebieden.

In relatie tot (water)recreatie worden de volgende elementen benoemd:

- het waddensysteem blijft onverstoord. Exploitatie en recreatie schikken zich naar natuur en biodiversiteit;
- langs de Waddenzee is recreatief gebruik onderhevig aan de behoeften van kwetsbare en verstoringsgevoelige broedende, rullende en overwinterende vogels, zowel bij hoog als laag water;
- het monumentale cultuurlandschap achter de Waddenzeedijk wordt onderkent en herwaardeerd. De herwaardering zal een impuls geven aan recreatie;
- het IJsselmeergebied is groot genoeg voor zowel recreatie en natuurbeleving als rustgebieden voor vogels. Dit vraagt de bescheidenheid om niet elk stuk oever te ontsluiten, het bestaande ritme van rust en drukte aan de Friese IJsselmeerkust dient behouden te blijven;
- Water wordt zoveel mogelijk vastgehouden op de hogere gronden, in versterkte beekdalsystemen.

Regionaal waterprogramma 2022-2027

Het regionaal waterprogramma 2022-2027 (RWP) is een omgevingsprogramma opgesteld door Provincie Fryslân met beleidskaders en uitwerkingen voor het provinciale waterbeheer en klimaatadaptatie. Het document is een wettelijk verplicht programma dat een uitwerking is van de Friese Omgevingsvisie 'De Romte Diele'.

In relatie tot (water)recreatie worden de volgende elementen benoemd:

- vanuit de vaarrecreatie en sportvisserij zijn er zorgen dat de natuurvriendelijke ontwikkeling van oever- en waterplanten een belemmering gaat vormen voor de waterrecreatie. Omgekeerd vormt golfslag door snelvarende plezierboten een bedreiging voor de bevestiging van de gewenste soorten waterplanten;
- in de visie op waterrecreatie worden afspraken overgenomen over het in balans houden van oever- en waterplanten en ruimte voor de waterrecreatie.
- het Friese boezemsysteem is het grootste aaneengesloten stelsel van vaarten, meren en kanalen in het beheergebied van Wetterskip Fryslân. Het heeft vele functies: het zorgt voor de aanvoer van zoetwater, biedt plaats aan sportvisserij en het vormt een belangrijke verbindingsroute tussen Natura 2000-gebieden.
- gezien de toenemende behoefte aan zwemlocaties vanwege klimaatverandering is het streven dat de inwoners van Fryslân binnen 10 km van hun woonplaats toegang tot een zwemwaterlocatie hebben. Het is belangrijk om de kwaliteit van de zwemlocaties op orde te brengen en op orde te houden. De wens bestaat om in de komende planperiode een zwemwatervisie te gaan opstellen.

In het RWP is ook een goede waterkwaliteit als ambitie opgenomen. Om dat te bereiken wordt voor de aangewezen KRW-waterlichamen gewerkt aan

maatregelenprogramma's onder de Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW bevat afspraken waarmee de Europese lidstaten werken aan een goede ecologische en chemische waterkwaliteit. Ook voor de oppervlaktewateren die niet als KRW-waterlichaam zijn aangewezen wil de provincie Fryslân een goede kwaliteit, zowel ecologisch als chemisch. Water wordt gebruikt om op en in te recreëren en heeft een belangrijke functie voor de natuur en biodiversiteit. Hiervoor moet het schoon en veilig zijn.

KRW Nota Fryslân 2020-2027

De Nota Europese Kaderrichtlijn Water is relevant aangezien in de nota de bescherming van het grond- en oppervlaktewater is opgenomen. Dit document is opgesteld door de Provincie Fryslân en gaat in op de waterkwaliteit en biodiversiteit als relevant thema waar rekening mee gehouden dient te worden in de gebruiksvisie waterrecreatie. In de KRW Nota krijgt de beperking van "illegale" lozingen uit de recreatievaart als bron voor slechte (zwem) waterkwaliteit ook aandacht.
Opgaven voor de watervegetatie in de meren en vaarten uit de KRW Nota 2022-2027:

- het realiseren van luwe, met riet en waterplanten begroeibare ondiepe waterzones;
- de beperking van de baggeraanwas voor betere habitatgeschiktheid van de watervegetatie;
- het instellen van kleinschalig en flexibel peilbeheer (natuurlijker laten uitzakken van de peilen stimuleert de groei van riet en waterplanten);
- het afrasteren van de oevers en extra inzetten op lokale zonnering voor de recreatievaart (minder golfslag, creëren van zowel rust- als snelvaargebieden).

Fryslân Klimaatbestending 2050+

Het Wetterskip Fryslân ontwikkelt in samenwerking met provincie Fryslân een boezemvisie voor 2050, met een doorkijk naar 2100. Deze boezemvisie heeft betrekking op het toekomstige watersysteem in Fryslân en heeft daarmee een sterke relatie met deze gebruiksvisie. Aangezien de boezemvisie nog in ontwikkeling is, richt de visie waterrecreatie zich op het leveren van input voor de boezemvisie. Daarnaast wordt kennisgenomen van het proces van de boezemvisie. Waar mogelijk wordt kennis uitgewisseld. Voor deze visie wordt aangenomen dat het boezempeil in 2050 zal wijzigen en mogelijk flexibel wordt.

Daarnaast ontwikkelt Wetterskip Fryslân een blauwe omgevingsvisie om de effecten van de klimaatverandering op te kunnen vangen. In het regionaal waterprogramma 2022-2027 staan de maatregelen en ruimtelijke keuzes die gemaakt dienen te worden als het gaat om waterbeheer.

Oeverbeheer vaarwegen

De afgelopen jaren hebben provincie, waterschap en gemeenten gezamenlijk gewerkt aan een toekomstbestendige (her)verdeling van het oeverbeheer langs de aangewezen vaarwegen in Fryslân. In 2018, 2021 en 2023 hebben Provinciale Staten hier reeds een aantal richtinggevende besluiten over genomen. Naar verwachting vindt finale besluitvorming hierover eind 2023 plaats, waarna deze verdeling per 1 januari 2024 in werking kan treden. Uitkomst voor de provincie is onder meer dat de provincie vooral beheerder wordt van de oevers langs de beroepsvaarwegen. Het provinciale belang voor de oevers langs de recreatieve vaarwegen wordt afgevangen door het instellen van een Oeverfonds.

uitgezonderd
op-en afruigen

2.3 Conclusies

In bovenstaand hoofdstuk zijn doelstellingen uit verschillende beleids- en visiedocumenten met raakvlakken op provinciale schaal, in relatie tot waterrecreatie, en met een horizon naar 2050 weergegeven. Op basis hiervan kan gesteld worden dat er een aantal terugkerende doelstellingen zijn waarvan het belangrijk is dat ze worden meegenomen in de analyse van de gebruiksvisie waterrecreatie Fryslân 2050.

- Voor heel Fryslân kan geconcludeerd worden dat richting 2050 veel aandacht is voor een water-robuust en klimaatbestendig ingerichte provincie waarin waterrecreatie plek heeft;
- de kwaliteit en kwantiteit van het (grond)water. De kwaliteit van het grond-, oppervlakte-, en zwemwater wordt verbeterd om aan de gestelde normen te kunnen voldoen;
- de beleefbare cultuur- en natuurerfgoederen zijn uitstekend toegankelijk. Oevers en waterfronten zijn veelal voorzien van wervende recreatieve voorzieningen en routenetwerken met waardevolle overgangen van land naar water;
- er moet meer ruimte komen voor complete dagrecreatieve netwerken en nieuwe ontwikkelingen waarbij de verbinding land en water wordt versterkt. Ook zullen recreatieve vaarverbindingen die het vaarnetwerk aan wandel- en fietspaden verbindt, een impuls gaan geven aan de landrecreatie in Fryslân;
- een zonering voor (nieuwe) vormen van waterrecreatie, rekening houdend met de veiligheid (scheiden beroeps- en recreatievaart), fijnmazigheid van het vaarnetwerk, natuur, waterbeheer, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid.

Per deelgebied (zie hoofdstuk 4) zijn een aantal gebiedsspecifieke doelstellingen in relatie tot waterrecreatie anno 2050 te noemen:

Beken en kanalen in de Friese wouden:
- het bevorderen van cultuur- en natuurtoerisme gekoppeld aan het coulisselandschap en cultuur-historische objecten en de toervaart in de noordelijke Fryske Walden en zuidoost Fryslân;
- het creëren van waterberging op de hogere gronden in versterkte beekdalsystemen;
- meer ruimte voor natuurlijke processen, vooral in de grotere natuurgebieden.

Vaarten door het zeekleigebied:
- het bevorderen van cultuur- en natuurtoerisme van de Waddenkust met de aanwezige cultuurhistorische elementen en de toervaart in het noordelijke kleigebied;
- de historische havensteden zijn belangrijke trekpleisters voor waterrecreanten;
- verzilting en verdroging verhelpen en waar mogelijk waterrecreatie inzetten als koppelkans.

Friese meren gebied:
- wateroevers en kustlijnen open, beleefbaar en toegankelijk houden. De prachtige wateroevers en kustlijnen langs de Friese meren;
- het verbreden van het watersportproduct met nieuwe innovatieve combinaties tussen land- en waterrecreatie en nieuwe vormen van duurzame waterrecreatie;

- water vasthouden in plaatselijke diepe veenpolders en rond de boezemmeren;
- balans vinden in de ontwikkeling van oever- en waterplanten en waterrecreatie door extra in te zetten op lokale zonnering voor de recreatievaart (minder golfslag, creëren van rust- versus snelvaargebieden);

IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden:

- kwaliteitsverbetering van recreatieve voorzieningen en accommodaties op de Waddeneilanden en langs de IJsselmeerkust;
- de beleefbaarheid en het open karakter van waardevolle overgangen van land en water beter faciliteren;
- de centrale rol van het water als een verbindende factor benadrukken;
- het versterken van water en landverbindingen en het recreatieve routenetwerk beter door ontwikkelen;
- langs de Waddenzee is recreatief gebruik onderhevig aan de behoeften van kwetsbare en verstoringsgevoelige broedende, rullende en overwinterende vogels, zowel bij hoog als laag water;
- het IJsselmeergebied is groot genoeg voor zowel recreatie en natuurbeleving als rustgebieden voor vogels. Dit vraagt de bescheidenheid om niet elk stuk oever te ontsluiten.

3

ATLAS KAARTEN

3.1 Introductie

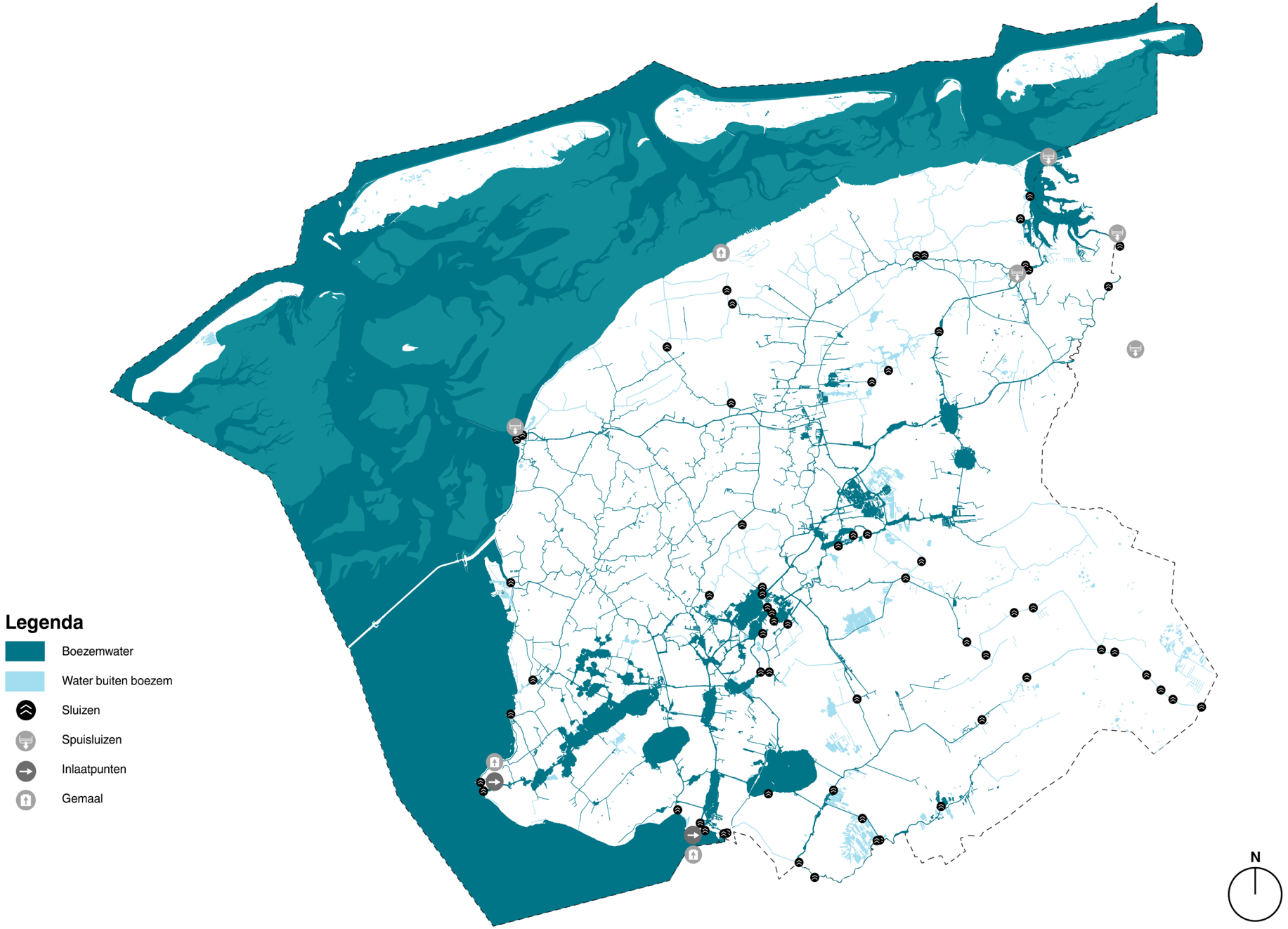
Door divers kaartmateriaal over elkaar heen te leggen komen verschillende bevindingen in relatie tot waterrecreatie naar voren. In dit hoofdstuk is data afkomstig uit beschikbare geodata vanuit de provincie, en andere (nationale) bronbestanden met elkaar gecombineerd in vijf verschillende kaarten. Iedere kaart illustreert bevindingen vanuit een bepaald perspectief. De kaarten zijn bondig tekstueel onderbouwd op basis van expert judgement in het bijschrift. Daarnaast is een korte interpretatie opgenomen bij de kaarten. De kaarten zijn input voor de analyse en de gebruiksvisie.

3.2 Watersysteemkaart

Op de watersysteemkaart zijn de wateren van Fryslân weergegeven. De kaart geeft inzicht in welke wateren bij de boezem behoren, welke wateren afgekoppeld zijn van de boezem en waar de sluizen zich bevinden. Naast de werking van het watersysteem, geeft het ook inzicht in de bereikbaarheid van de wateren in Fryslân. Het overgrote deel van het water behoort tot de boezem en is daardoor goed te bereiken zonder het passeren van sluizen. Er zijn wel bruggen aanwezig die voor de recreatievaart een obstakel kunnen vormen.

Zichtbaar is dat de provincie Groningen zonder sluizen in verbinding staat met het IJsselmeer (bv. via de hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl). Dit is gunstig voor meerdaagse waterrecreanten, die grotere afstanden willen afleggen. Het deel van het systeem dat geen onderdeel van de boezem vormt is nog steeds interessant voor een ander type waterrecreatie (kanovaren, suppen, kleine watersport en beleving).Ter plaatse van de hogere zandgronden van Fryslân bevinden zich veel sluizen, deze wateren zijn geen onderdeel van de boezem. In het lage merengebied zien we het boezempeil terug, waarmee de meren met elkaar in verbinding staan. Eventuele toekomstige wijzigingen in het peilbeheer hebben dus direct invloed op de waterrecreatie.

Er bevindt zich een inlaat voor water bij het IJsselmeer en de Waddenzee. Het spuien van water vindt plaats richting de Waddenzee en in het oosten richting de provincie Groningen.

Legenda
Boezemwater
Water buiten boezem
Sluizen
Spuisluizen
Inlaatpunten
Gemaal
N

3.3 Intensiteitskaart

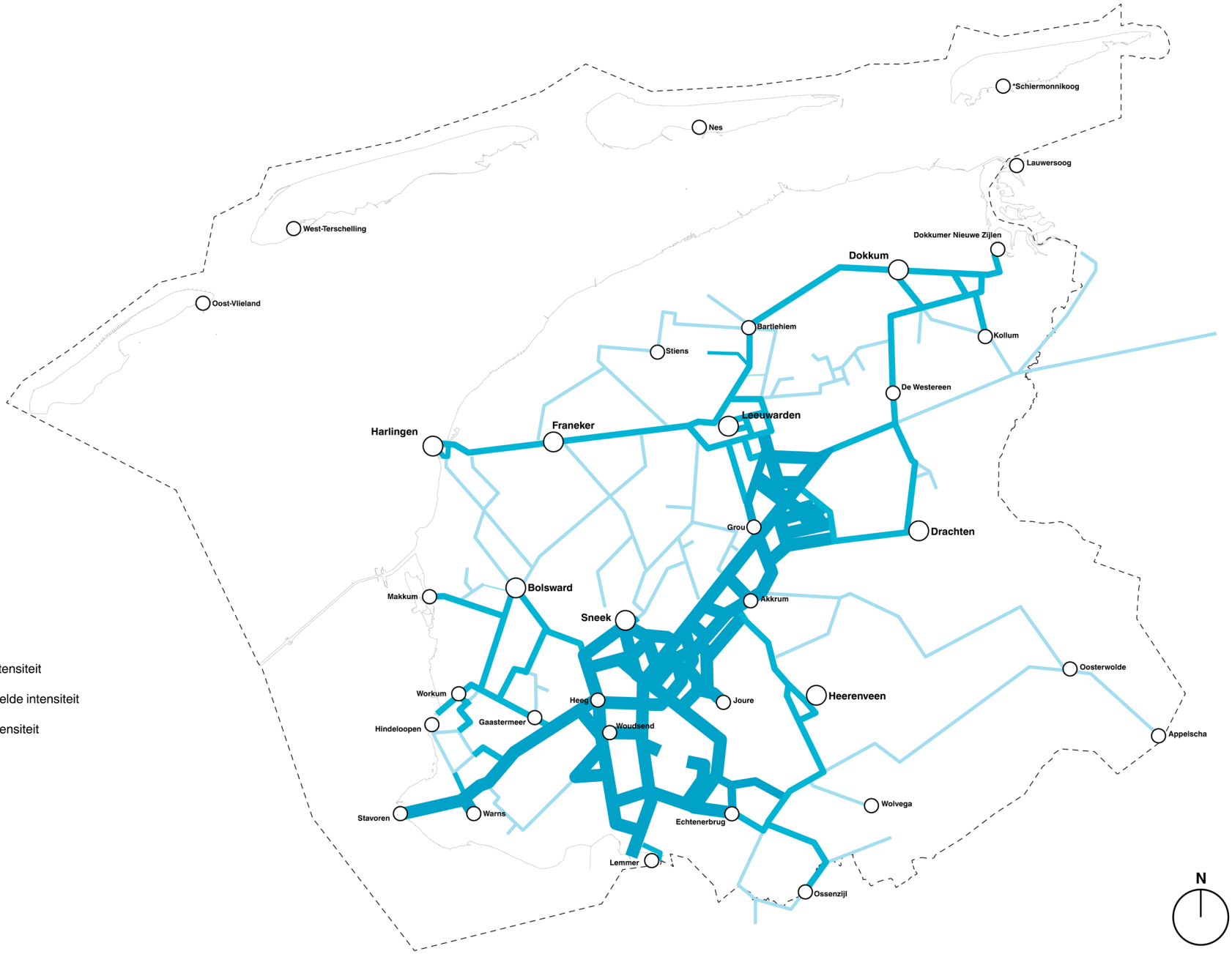
Op de intensiteitskaart zijn de vaarwegen van Fryslân weergegeven. De kaart geeft inzicht waar in Fryslân de meeste vaarbewegingen op het gebied van water- en vaarsport plaatsvinden.

Het is enerzijds zichtbaar dat de meeste vaarbewegingen plaatsvinden in de driehoek Lemmer, Stavoren en Leeuwarden. Dit betreft met name de grotere boezemwateren. Anderzijds is extensief gebruik zichtbaar van de vaarwegen in de hoger gelegen zandgronden in het oosten (gekenmerkt door een lage dichtheid van het netwerk) en de vaarwegen in de noordelijke zeekleibodem.

Een uitzondering is de verbindingsroute langs Dokkum naar het Lauwersmeer. Hier is een hogere gebruiksintensiteit zichtbaar dankzij de staande mastroute.

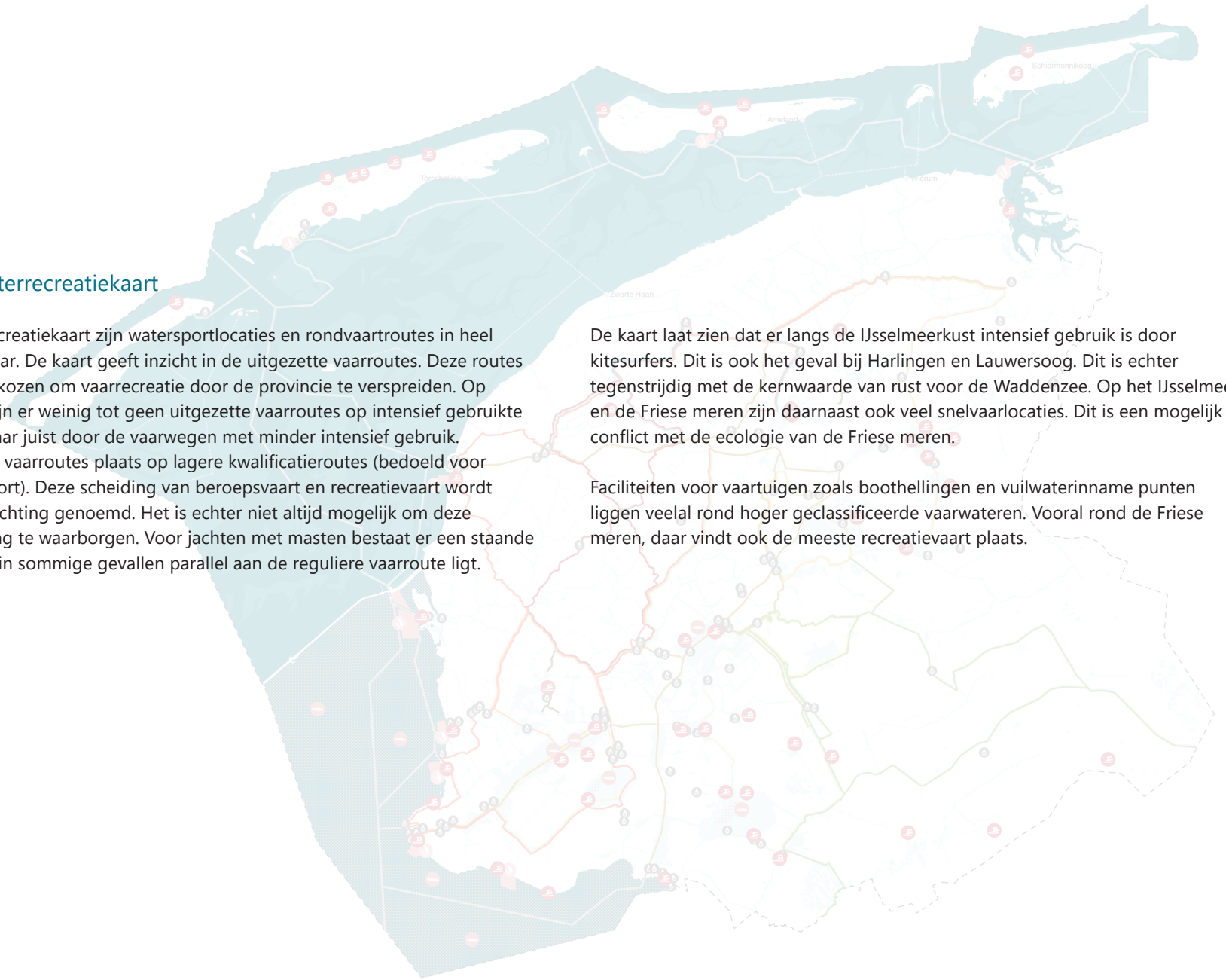
De intensiteit van vaarbewegingen is gebaseerd op expert judgement van zowel provincie Fryslân als de experts van Witteveen+Bos en niet op daadwerkelijke metingen met GIS-data. De kaart is gevalideerd aan de hand van globale intensiteiten die op een beperkt aantal plekken gemeten worden in de provincie Fryslân.

*Schiermonnikoog
Nes
Lauwersoog
West-Terschelling
Dokkumer Nieuwe Zijlen
Dokkum
Oost-Vlieland
Bartlehiem
Kollum
Stiens
De Westereen
Harlingen
Franeker
Leeuwarden
Grou
Drachten
Bolsward
Makkum
Akkrum
Sneek
Oosterwolde
Workum
Heeg
Joure
Heerenveen
Hindeloopen
Gaastermeer
Woudsend
Appelscha
Stavoren
Warns
Wolvega
Echtenerbrug
Lemmer
Ossenzijl
Legenda
Hoge intensiteit
Gemiddelde intensiteit
Lage intensiteit
N

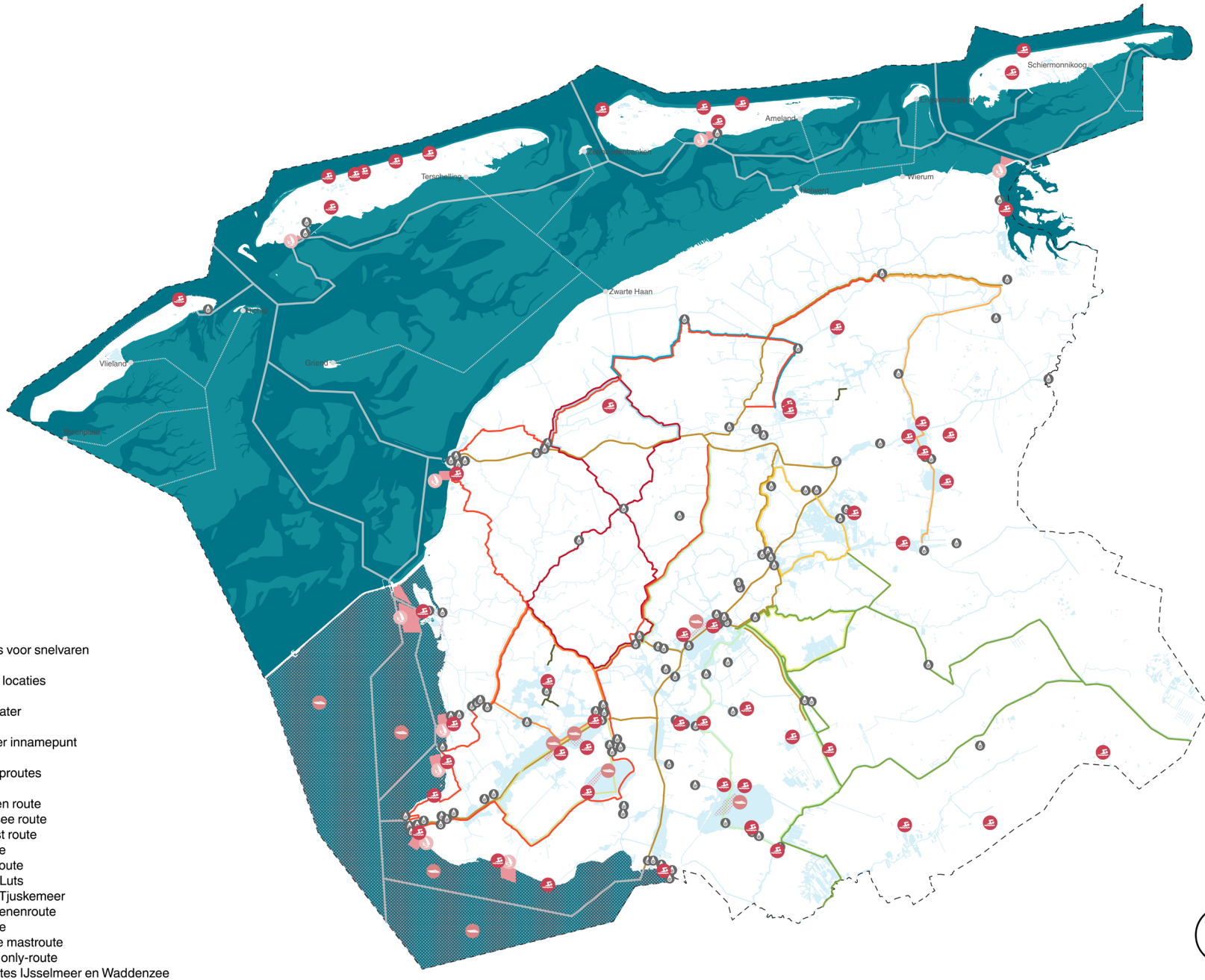
3.4 Waterrecreatiekaart

Op de waterrecreatiekaart zijn watersportlocaties en rondvaartroutes in heel Fryslân zichtbaar. De kaart geeft inzicht in de uitgezette vaarroutes. Deze routes zijn bewust gekozen om vaarrecreatie door de provincie te verspreiden. Op deze manier zijn er weinig tot geen uitgezette vaarroutes op intensief gebruikte vaarwegen, maar juist door de vaarwegen met minder intensief gebruik.
Ook vinden de vaarroutes plaats op lagere kwalificatieroutes (bedoeld voor kleine watersport). Deze scheiding van beroepsvaart en recreatievaart wordt ook wel ontvlechting genoemd. Het is echter niet altijd mogelijk om deze functiescheiding te waarborgen. Voor jachten met masten bestaat er een staande mastroute die in sommige gevallen parallel aan de reguliere vaarroute ligt.

De kaart laat zien dat er langs de IJsselmeerkust intensief gebruik is door kitesurfers. Dit is ook het geval bij Harlingen en Lauwersoog. Dit is echter tegenstrijdig met de kernwaarde van rust voor de Waddenzee. Op het IJsselmeer en de Friese meren zijn daarnaast ook veel snelvaarlocaties. Dit is een mogelijk conflict met de ecologie van de Friese meren.

Faciliteiten voor vaartuigen zoals boothellingen en vuilwaterinname punten liggen veelal rond hoger geclassificeerde vaarwateren. Vooral rond de Friese meren, daar vindt ook de meeste recreatievaart plaats.

Schiermonnikoog
Ameland
Terschelling
Wierum
Zwarte Haan
Vlieland
Legenda
Locaties voor snelvaren
Kitesurf locaties
Zwemwater
Vuilwater innamepunt
Wadlooproutes
Elfsteden route
Middelsee route
Sudwest route
Turfroute
Swetteroute
Rondje Luts
Rondje Tjuskemeer
Alde Faenenroute
Kleiroute
Staande mastroute
Electric only-route
Vaarroutes IJsselmeer en Waddenzee
N

Vaarweg classificatie

De BRTN (Bestuurlijke afspraken en de basisvisie Recreatietoervaart Nederland) heeft een kaart opgesteld voor de classificatie van recreatieve vaarwegen. Sinds 2006 heeft de provincie Fryslân een afwijkende classificatie opgesteld in het PVVP (Provinciaal verkeers- en vervoersplan) op basis van de BRTN. PVVP heeft maatvoering aangepast en hanteert een eigen tabel. De inhoud van deze tabel is verwerkt in de onderstaande tabel. Het PVVP is in 2011 en 2022 geactualiseerd en tegenwoordig opgenomen in het Regionaal Mobiliteitsprogramma, met daarin het (recreatieve) vaarwegennetwerk.

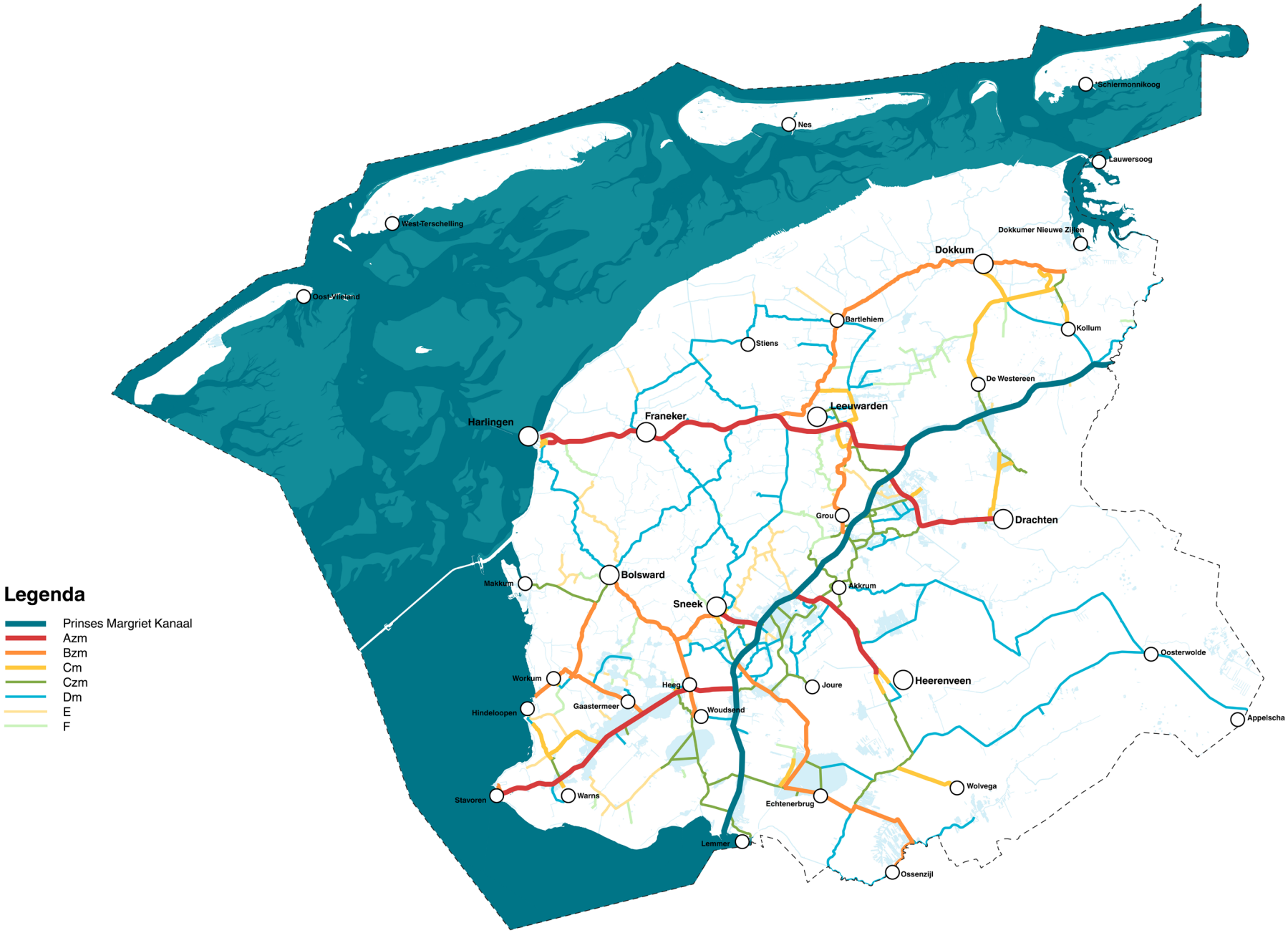
In de kaart hiernaast zijn de vaarwegen met classificatie volgens het PVVP weergegeven. In de kaart is zichtbaar dat vaarwegen met een hogere classificatie voornamelijk liggen in het merengebied, met uitzondering van de grote kanalen vanuit Harlingen naar Leeuwarden en vanuit Leeuwarden naar Groningen en naar Drachten.

De indeling van de vaarwegklassen zoals opgenomen in het BRTN is als volgt:

- Verbinding voor motorboten (AM);
- Verbinding voor zeil-/motorboten (AZM);
- Ontsluiting voor motorboten (BM);
- Ontsluiting voor zeil-/motorboten (BZM);
- Beperking voor motorboten (CM);
- Beperking voor zeil-/motorboten (CZM) (*mag alleen worden toegepast als er in de nabijheid omvaarmogelijkheid is van 30 meter doorvaarthoogte);*
- Beperking voor motorboten (DM).
- Beperking voor Kleine motorboten (E);
- Beperking voor sloepen (F)
- Beperking voor kano's (G) *(In ontwikkeling, het is mogelijk dat deze vaarklasse wordt geformaliseerd)*

De eerste letter staat voor verbindingswater (A) of ontsluitingswater met toenemende beperkingen (B, C, D). De tweede en eventuele derde letter staat voor toegankelijk voor motorboten (M) of zeilboten (Z).

Classificatie		Minimum doorvaarthoogte	Toegelaten diepgang boten
Azm	Grote zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 2,10 meter
Bzm	Niet-zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 1,90 meter
Czm	Niet-zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 1,70 meter
Cm	Grote motorboten	Minimaal 3 meter	Maximaal 1,50 meter
Dm	Motorboten	Minimaal 2,50 meter	Maximaal 1,30 meter
E	Kleine motorboten	Minimaal 2 meter	Maximaal 1,00 meter
F	Sloepen	Minimaal 1,50 meter	Maximaal 0,80 meter

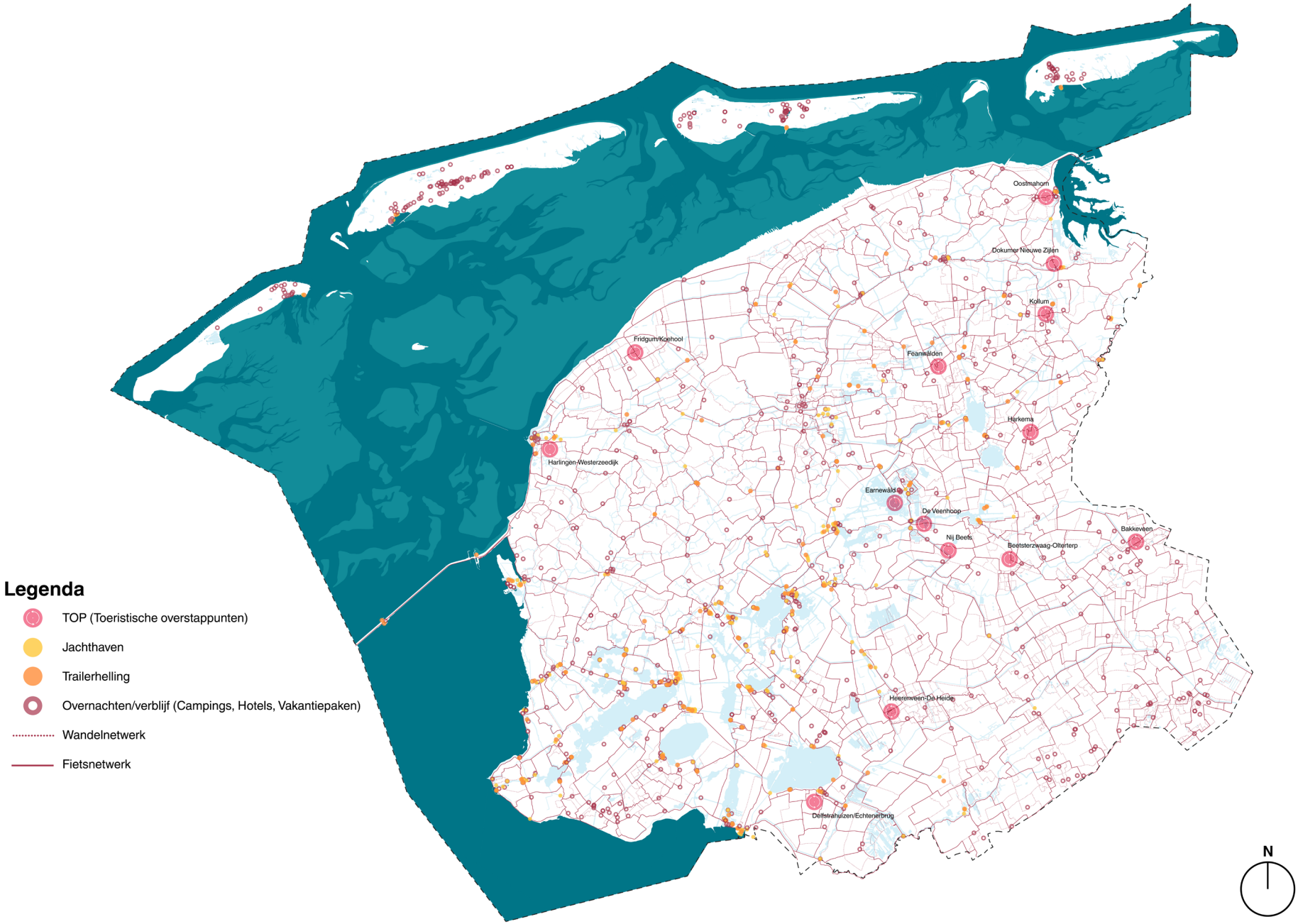

Legenda
Prinses Margriet Kanaal
Azm
Bzm
Cm
Czm
Dm
E
F
Schiermonnikoog
Nes
Lauwersoog
West-Terschelling
Dokkumer Nieuwe Zijlen
Dokkum
Oost-Vlieland
Bartlehiem
Kollum
Stiens
De Westereen
Leeuwarden
Harlingen
Franeker
Grou
Drachten
Bolsward
Makkum
Akkrum
Sneek
Oosterwolde
Workum
Heerenveen
Joure
Hegg
Gaastermeer
Hindeloopen
Woudsend
Appelscha
Wolvega
Stavoren
Warns
Echtenerbrug
Lemmer
Ossenzijl

3.5 Interactiekaart

Op de interactiekaart wordt inzichtelijke gemaakt waar interactie tussen water en land plaatsvindt. Deze interacties vinden plaats tussen wandel- en fietsnetwerken, jachthavens, trailerhellingen en accommodaties. De toeristische overstappunten (TOP) zijn aangewezen locaties waar men de auto kan achterlaten om vandaar gebruik te maken van een ander type recreatie zoals fietsen of wandelen in een landelijke omgeving. De TOP's geven de belangrijke locaties weer waar van land naar water overgestapt wordt en vice versa.

Deze weergave geeft inzicht in de mate van verbinding tussen land en water en daarmee de mogelijkheden tot interactie. Zichtbaar is dat veel voorzieningen zich bevinden in natuurgebieden en in de buurt van water. Dit geeft het belang van interactiemogelijkheden tussen land en water weer. Ook is een concentratie van accommodaties zichtbaar in de hoger gelegen zandgronden in het zuidoosten. Hier is waterrecreatie echter extensief en dat biedt kansen voor de intensivering daarvan. TOP's zijn gelegen op plekken waar de waterrecreatie extensief is. De TOP's stimuleren spreiding en doelen op meer waterrecreatie op de plekken waar waterrecreatie minder intensief is.

Door het fiets- en wandelnetwerk over het waternetwerk te leggen wordt zichtbaar dat op veel plekken weinig interactie is tussen waterrecreatie en landrecreatie. Langs trekvaarten lopen fietsroutes op verschillende plekken. Maar rond de Friese meren is de interactie minimaal. Hier is zichtbaar op de kaart dat fiets- en wandelroutes nauwelijks in verbinding staan met de oevers van de meren. Naast hetgeen dat weergegeven is op de kaart, zijn er ook private faciliteiten die interactie mogelijk maken tussen land en water. Dit is bijvoorbeeld het geval voor huizen of verhuurbedrijven met een eigen aanlegplaats of steiger.

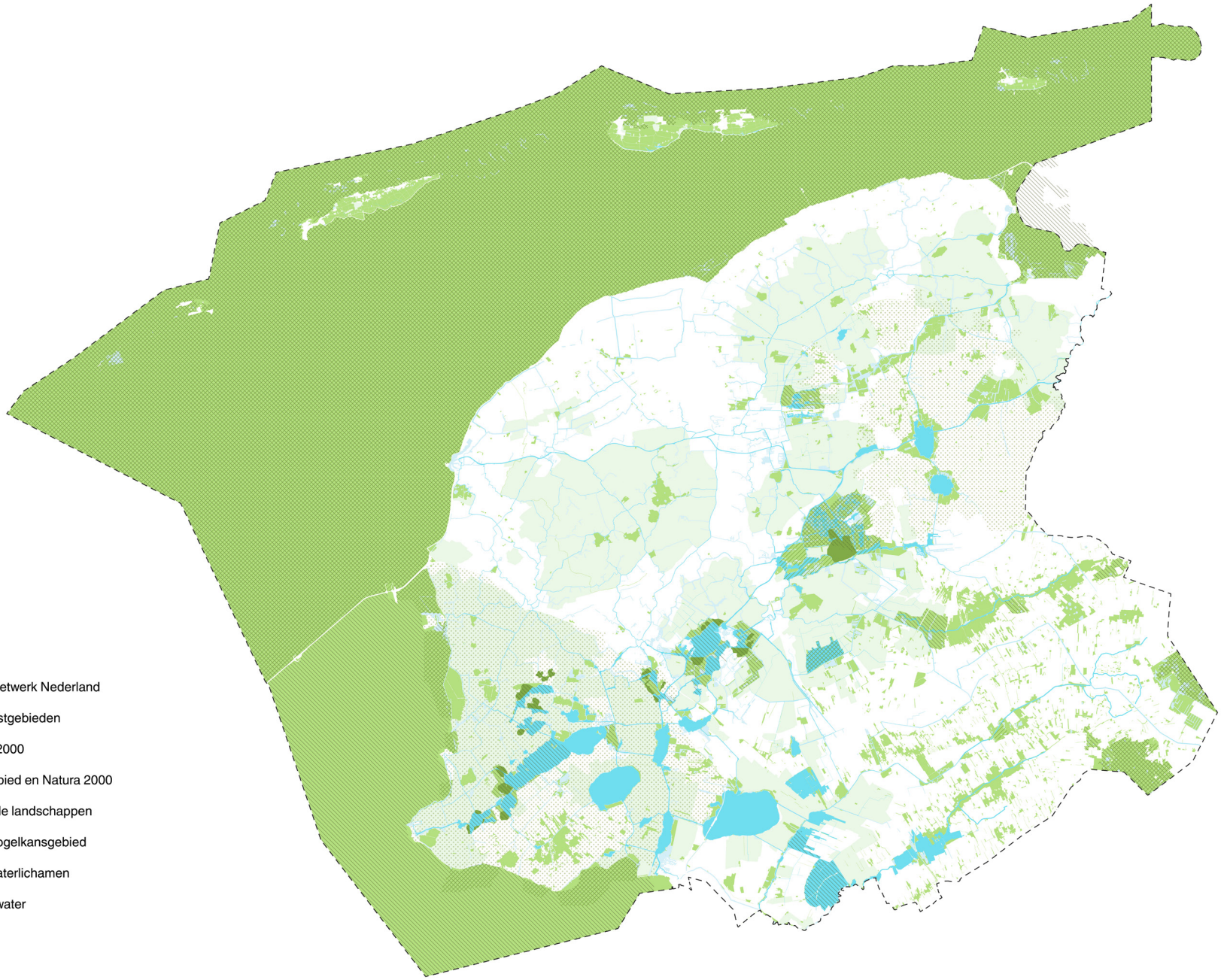

Legenda
TOP (Toeristische overstappunten)
Jachthaven
Trailerhelling
Overnachten/verblijf (Campings, Hotels, Vakantiepaken)
Wandelnetwerk
Fietsnetwerk
Oostmahorn
Dokumer Nieuwe Zijlen
Kollum
Fridgum/Koehool
Feanwâlden
Harkema
Harlingen-Westerzeedijk
Earnewâld
De Veenhoop
Nij Beets
Beetsterzwaag-Olterterp
Bakkeveen
Heerenveen-De Heide
Delfstrahuizen/Echtenerbrug
N

3.6 Natuurkaart

Op de natuurkaart staan de verschillende natuurbeschermingsregimes in Fryslân, de KRW-wateren en bebouwde gebieden weergegeven.

De kaart geeft inzicht in de relatie tussen natuurgebieden en waterrecreatie. Daar waar veel (beschermde) natuur is, wordt intensief gerecreëerd. Waterrecreatie kan dan ook in conflict zijn met de natuurbeschermingsregimes. Zo is waterrecreatie intensief in bijvoorbeeld de merengebieden, welke binnen de Natura 2000-grenzen vallen. Een ander voorbeeld zijn de beekdalen gelegen in de zandgronden. Deze beekdalen vallen onder beschermde natuur en tegelijkertijd wordt daar intensief gerecreëerd. Anderzijds is de intensiteit van de waterrecreatie lager in het zeekleigebied, hier is ook minder beschermde natuur aanwezig. Hier liggen wellicht kansen voor de toekomst. De kaart laat zien dat er in Fryslân maar beperkt gebied is zonder (natuur)status en dat natuur en (water)recreatie elkaar kunnen versterken maar ook in conflict met elkaar kunnen zijn.

Legenda
Natuurnetwerk Nederland
Vogelrustgebieden
Natura 2000
Stiltegebied en Natura 2000
Nationale landschappen
Weidevogelkansgebied
KRW waterlichamen
Overig water

4

DEELGEBIEDEN

4.1 Introductie

Provincie Fryslân kent een schakering aan landschappen met ieder zijn eigen gebiedskenmerken. De ontstaanswijze en de gebruiksgeschiedenis die bijdragen aan de lokale gebiedsidentiteit van de verschillende landschapstypes ligt op veel plaatsen aan de basis van het huidige gebruik van het water. In dit hoofdstuk wordt voor 4 deelgebieden de gebiedsidentiteit uitgewerkt, welke de basis vormt voor de watertypologieën.

In de gebruiksvisie waterrecreatie worden er vier deelgebieden aangehouden:
- Friese merengebied in het veen;;
- Vaarten door zeekleigebied;
- Beken en kanalen in de Friese wouden;
- IJsselmeer-, Waddenkust en Waddeneilanden.

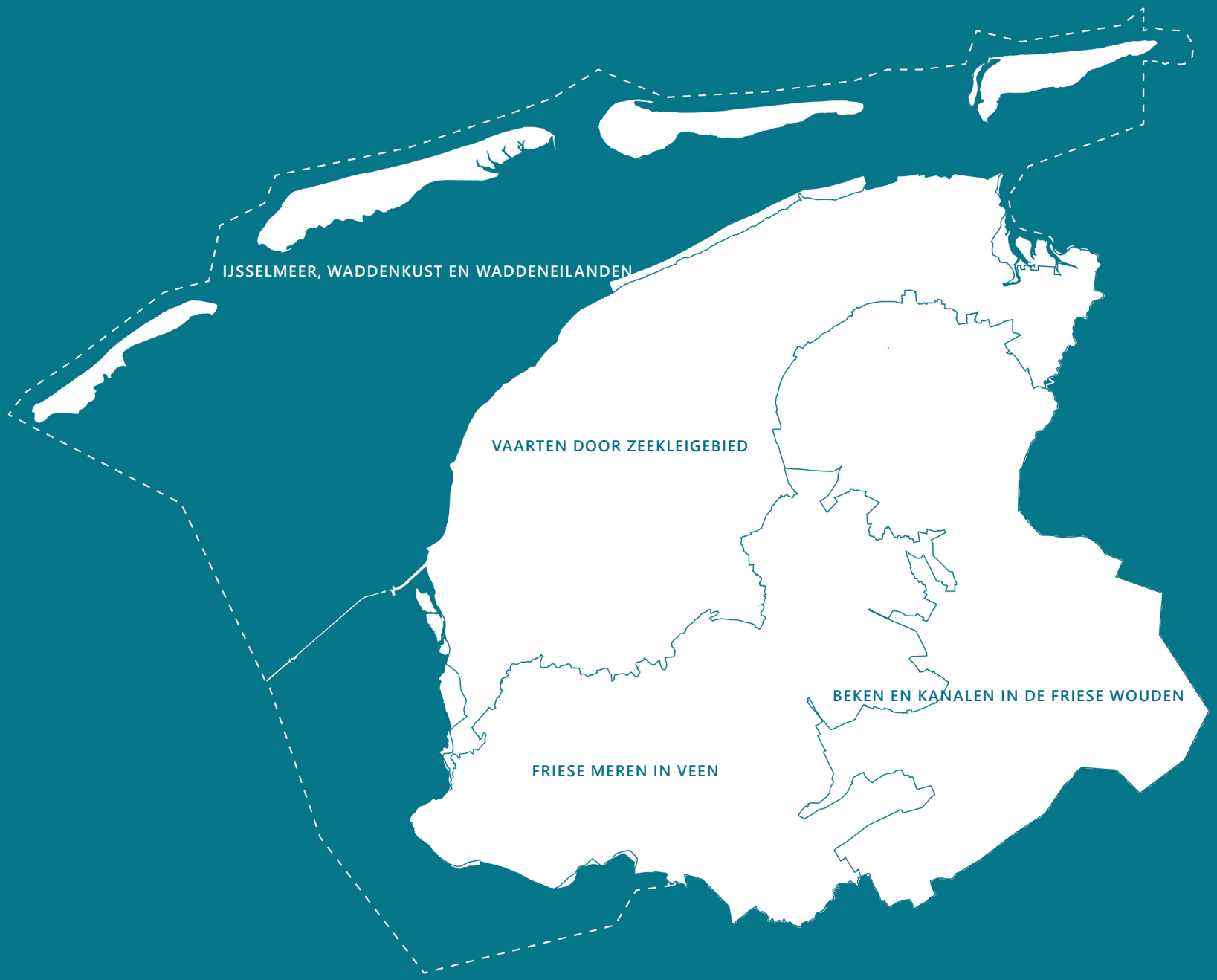
Deze vier deelgebieden komen voort uit de verschillende landschapstypen in de structuurvisie 'Grutsk op 'e Romte' (2014). In de structuurvisie is de provincie op basis van landschap, cultuurhistorie, stedenbouw, archeologie en aardkunde opgedeeld in elf verschillende deelgebieden. Voor de leesbaarheid en bruikbaarheid bij visievorming zijn in de gebruiksvisie waterrecreatie de 11 deelgebieden uit 'Grutsk op'e Romte' samengevoegd in vier gebieden, waarbij de bodemkundige ondergrond samen met de karakteristieke watertypologieën de basis hebben gevormd. De landschapskarakteristieken zijn ook gebaseerd op 'Grutsk op'e Romte'.

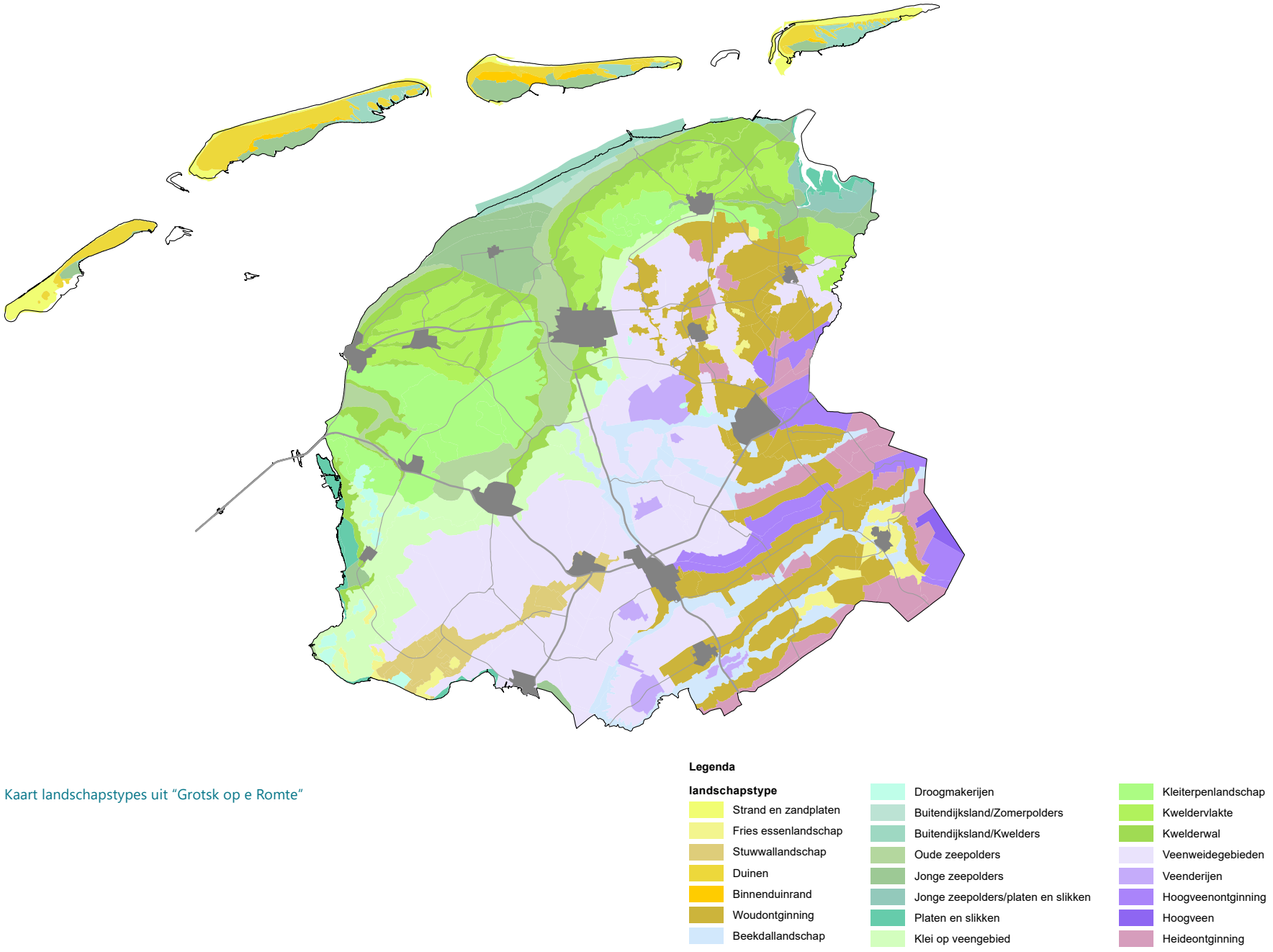
De deelgebieden en bijbehorende bodem- en landschapstypes in de gebruiksvisie waterrecreatie zijn in de volgende paragrafen beschreven en geïllustreerd aan de hand van karakteristieken van het gebied, het watergebruik per deelgebied en de belevingswaarden per watertypologie. De 11 deelgebieden van 'Grutsk op'e Romte' zijn eerst op de kaart weergegeven, gevolgd door een kaart van 4 deelgebieden voor deze visie.

Tot slot zijn de meest voorkomende watertypologieën gevisualiseerd om als basis te dienen voor deze gebruiksvisie.

Op de kaart staan de verschillende deelgebieden. Er is onderscheid in de dominante bodemeigenschappen tussen deze gebieden. Dit onderscheid is relevant, omdat de bodemeigenschappen bepalend zijn voor de ligging en het verloop van waterlichamen. Het type recreatie verschilt dan ook tussen de deelgebieden. Daarnaast wordt elk deelgebied en haar recreatiemogelijkheden op een andere manier beïnvloed door klimaatverandering.

Voor alle deelgebieden geldt dat het water tot circa 1850 de enige infrastructuur was waarmee Fryslân ont-sloten werd, dit is nog steeds herkenbaar aanwezig in het landschap. De aanleg van wegen en spoorwegen leidde tot veranderingen in het gebruik en de doorvaarbaarheid van het waternetwerk.

IJSSELMEER, WADDENKUST EN WADDENEILANDEN
VAARTEN DOOR ZEEKLEIGEBIED
BEKEN EN KANALEN IN DE FRIESE WOUDEN
FRIESE MEREN IN VEEN

Kaart landschapstypes uit “Grotsk op e Romte”

4.2 Friese merengebied in veen

Het midden van Fryslân bevat twee kenmerkende landschapselementen, het merengebied en de moerasgebieden. Het Friese merengebied is een weids en open landschap dooraderd met veenafwateringssloten in een opstrekkende verkaveling. Grote en kleine boezemmeren wisselen elkaar af en samen met de vaarten en kanalen vormen ze het hart van het Friese oppervlaktewater, het Friese boezemsysteem.

De oorsprong van de meren ligt veelal in veenontginningen; het uitgraven van veen ten behoeve van turf die werd benut als energiebron, of voor zoutwinning. De meren zijn ontstaan door intensieve bewerking en gebruik van het landschap. Opgehoogde veenpolderdijken zijn in het landschap veelal aanwezig als waterkering rondom de veenpolders evenals de hemdijken rondom de hempolders. Een fijnmazig netwerk van vaarten verbindt de meren met elkaar, zo ontstaat er een netwerk aan water dat hedendaags intensief wordt gebruikt voor waterrecreatie.

De oostelijke zijde kenmerkt zich als randveenzone aan de voet van hogere zandgronden. Hier liggen nu grote moerasgebieden die waardevolle natuur herbergen zoals de Alde Feanen, Eastermar en de Rottige Meente. De keten laagveenmoerassen slingert langs de rand van het zand van de Wieden en de Weerribben noordwaarts richting het Lauwersmeer.

Karakteristieken

De karakteristieken volgen uit de ontstaanswijze van het deelgebied en geven handvatten voor de gebruiksvisie. De watergerelateerde karakteristieken van het Friese merengebied in het veen zijn:

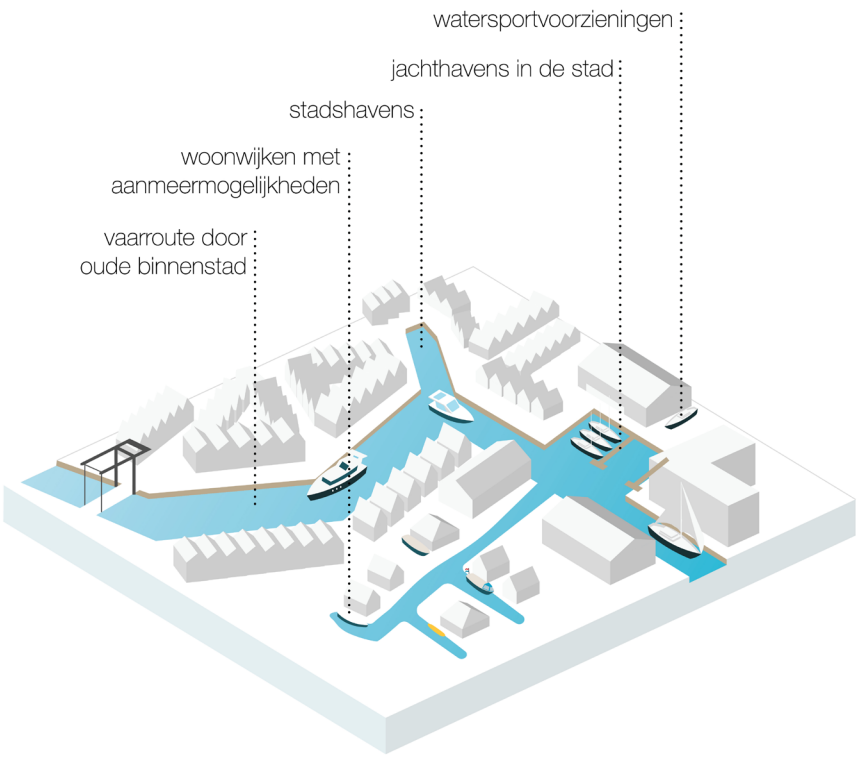
- grootschalige open watervlaktes met open oevers;
- stelsel van waterverbindingen (meren, vaarten en kanalen) en dijken;
- de relatie van de bebouwingslinten met het water, de verkaveling en het omliggende landschap;
- grootschalige openheid in de veenweidegebieden met opstrekkende verkaveling;
- eenzijdige toegankelijkheid van het van het gebied vanwege het prominent aanwezige water.

Typologieën

In het Friese merengebied in het veen onderscheiden de grote meren en de verbindende vaarten zich. Het watersysteem is vooral intern georiënteerd, de relatie met de Waddenzee is klein. Ook belangrijk is de hiërarchie in het natuurlijk watersysteem van brede hoofdvaarten tot aan kleine kronkelende kavelsloten. De meeste bruggen zijn beweegbaar. Het grote open water van de meren leent zich bij uitstek voor zeilers, maar ook voor gemotoriseerde boten, sloepen en electrosloepen. Langs de randen van de meren is er ruimte voor kleinschaligere recreatie zoals kanoën, suppen en sporadische zwemplekken.

Veel meren maken ook deel uit van de staande mastroute en hebben dus vaargeulen voor grotere vaartuigen. De staande mastroute voert verder over de vaarten die ook voor beroepsvaart gebruikt worden, maar er zijn ook routes mogelijk die beroeps- en recreatievaart scheiden. Deze routes behoren ook tot de staande mastroute. Deze vaarten verbinden de verschillende meren aan elkaar en maken onderdeel uit van het vaarroutenetwerk door Fryslân. De overige en kleinere watergangen in dit gebied vervolmaken het netwerk en worden intensief gebruikt door zowel ongemotoriseerd als gemotoriseerde vaartuigen. De kleinere en meer natuurlijk ogende watergangen worden gebruikt voor kanoën, suppen, vissen en fierljeppen.

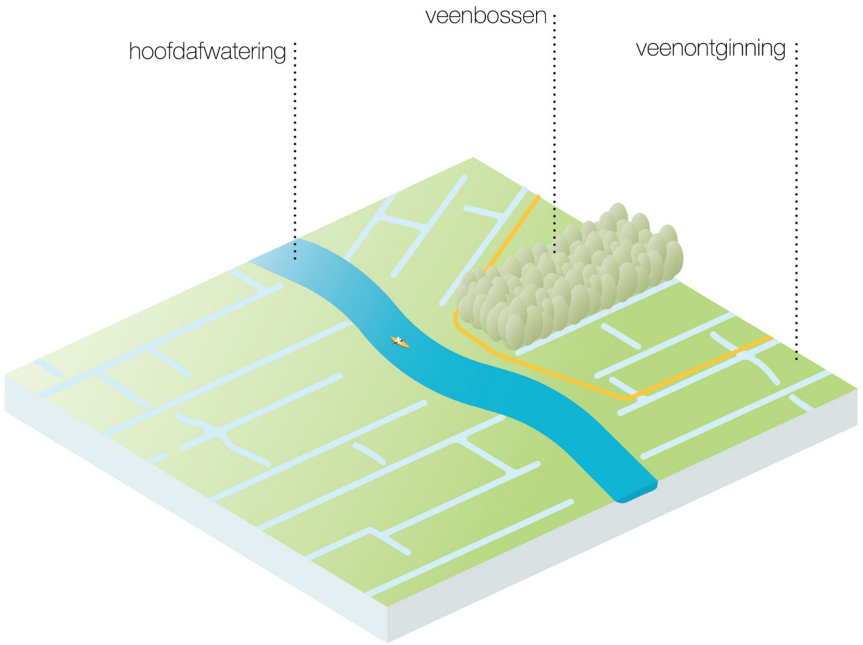
Levendige waterkernen

De grotere woonplaatsen betreffen de levendige waterkernen. Van en naar de levendige waterkernen zijn in het verleden de meeste vaarten aangelegd, voor de vroegere ontsluiting over het water. Hierdoor ko-men veel vaarten en vaarroutes samen in deze kernen. De vaak karakteriserende historische centra met ho-reca aan het water zijn een grote trekpleister voor de waterrecreant. Er komt hier dan ook een grote groep gebruikers samen. Zowel vanaf de wal, als vanaf het water, kan men de levendigheid van de waterkernen beleven gedurende de hele dag. In dit deelgebied gaat het om de karakteristieke kernen bijvoorbeeld Slo-ten, Heeg, Balk Sneek, Stavoren, Eernewoude, Akkrum en Grou (niet limitatief).

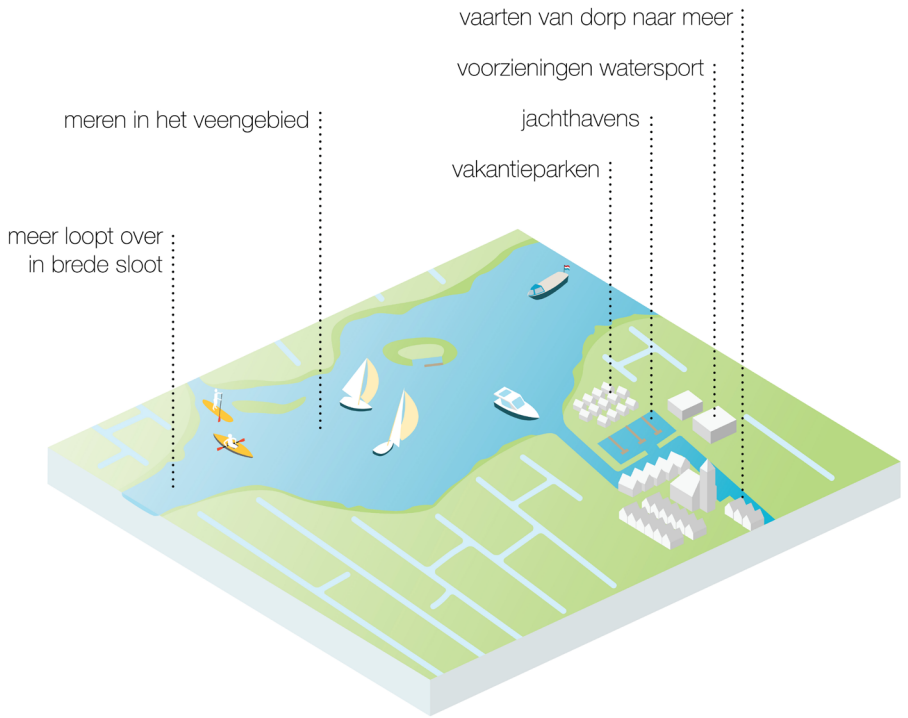
Kanalen

De kanalen zijn veelal goed beleefbaar vanaf de kant, doordat de oevers vaak vrij zijn gehouden van be-planting. Langs delen van de kanalen is sprake van riet of andere vormen van begroeiing. De kanalen re-presenteren de waterbouw en (handels)scheepsvaart. Langs de kanalen wordt in beperkte mate gerecreeerd en deze worden vanuit de waterrecreatie met name gebruikt als vaarverbindingswegen. Wel hebben zien we fietsers en autoverkeer terug langs de oevers van het kanaal. Wandelaars en andere oeverrecrean-ten zijn in mindere mate aanwezig. Vanaf het water is veel zicht over het omliggende landschap, waarbij het vrije zicht soms wordt onderbroken door een (beweegbare) brug. Door dit deelgebied loopt het Prinses Margrietkanaal, het Johan Frisokanaal, de Houkesleat en de vaarweg naar Heerenveen

Trekvaarten (in veenlandschap)

De beleefbaarheid van trekvaarten is in het Friese merengebied vanaf het water naar de omgeving vaak beperkt vanwege hoge rietkragen die langs de oevers groeien. Langs een deel van de oever zijn fiets- en wandelpaden aanwezig over de voormalige trek- en jaagpaden, waar we ook vissers, vogelaars of camperaars langs de kant terugzien. Een deel van de trekvaarten wordt omringd door polders en gaan op in het polderlandschap. De relatie tussen het water en het omliggende gebied is in deze vaarten in beperkte mate te beleven.

Friese meren

Het grote open water in het binnenland van Fryslân zijn de Friese meren. De beleefbaarheid van het open water van de meren is groot vanaf de aanmeerlocaties en verblijfsgebieden langs de kant, maar zeker ook op het water zelf. Op en langs de meren komen veel verschillende gebruikersgroepen samen en wordt er over het algemeen intensief gerecreëerd. Door de meren zijn recreatieve vaarroutes aanwezig, maar ook buiten het vaarwater kan gerecreëerd worden door watersporters met vaartuig met een geringe diepgang. Vanuit de kernen zijn de meren vaak goed toegankelijk via sloten en kanalen. Over het algemeen zijn de randen van de Friese meren beperkt toegankelijk voor de oeverrecreant en daardoor in mindere mate be-leefbaar, in vergelijking dan vanaf het water.

4.3 Vaarten door zeekleigebied

De open kleilandschappen van Fryslân zijn een samenvoeging van het voormalige Westergo en Oostergo. Het eiland Westergo was in de Middeleeuwen gescheiden van Oostergo door de Middelzee en door de Marneboezem van het vasteland. De voormalige getijdengeulen langs de Friese waddenkust resulteerden in een kwelderlandschap. Op de kwelderwallen werden bewoonbare terpen opgehoogd om de kans op overstromingen bij hoog water te verminderen. Het kwelderlandschap veranderde na 1500, toen het grootste deel van de Marne en de Middelzee waren dichtgeslibd en ingepolderd. Hier is onder andere het Bildt uit voor gekomen. Het huidige zeekleigebied ligt als een brede schil in een grote boog om het Friese wouden- en zandgrondengebied, en het merengebied in het veen. Het zeekleigebied is uniek vanwege de vergezichten en cultuurhistorische waarden zoals de aanwezige terpen met bijzondere kerken, eendenkooien en stinzenparken.

Het waterwegennet is voor de ontwikkeling van zowel Westergo als Oostergo van groot belang geweest. De hoofdverbindingen volgden deels natuurlijke waterlopen zoals het Alddjip en het Dokkumer Grutdjip. Ook het waterwegennet van vaarten en opvaarten was vroeger belangrijk, deze verbindingsvaarten tussen de bebouwing en de doorgaande waterweg vormden meestal de enige ontsluiting voor boerderijen en dorpen. Alle dorpen liggen nog steeds langs oude opvaarten. De vele waterwegen die het gebied rijk was, zijn deels gedempt en door wegen vervangen. In 1951 werden het Prinses Margrietkanaal en het Van Harinxmakanaal opengesteld. Deze omvangrijke kanalen werden aangelegd voor de doorvaart van grote vrachtschepen. Dit was de meest ingrijpende verandering in het waterwegensysteem in eeuwen.

Karakteristieken

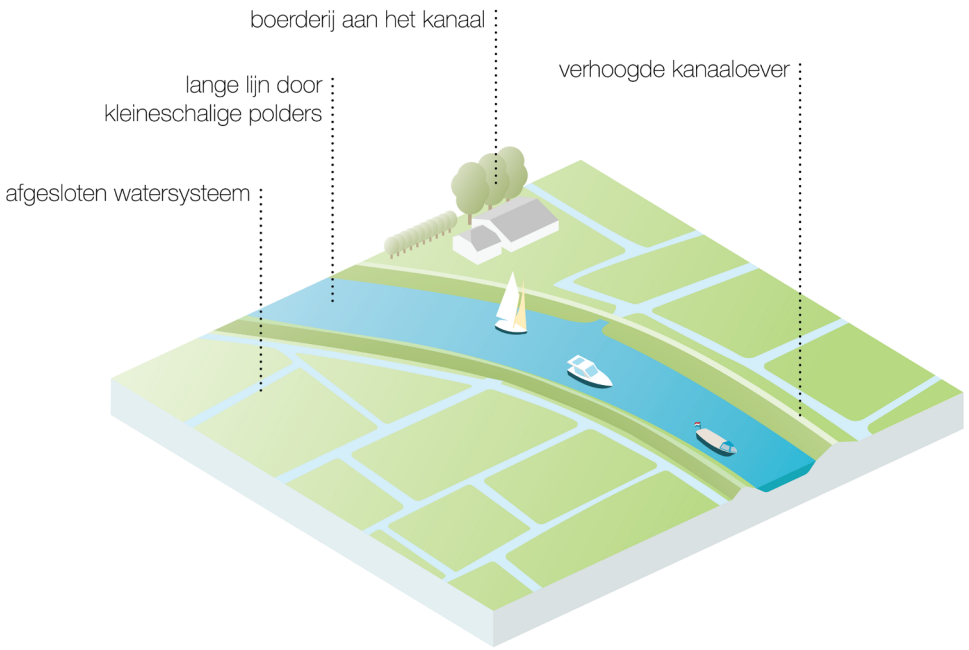
De karakteristieken volgen uit de ontstaanswijze van het deelgebied en geven handvatten voor de gebruiksvisie. De watergerelateerde karakteristieken van de vaarten door zeekleigebied zijn:

- het open, uitgestrekte kleiterpenlandschap met hoge dichtheid aan terpen en onregelmatige blokvormige verkavelingen en waterlopen;
- stelsel van kwelderwallen met terpen die met lineaire structuren de kwelder- en oeverwallen volgen.
- opvaarten die dorpen via water ontsluiten;
- de rationele en rechtlijnige verkaveling van de ingepolderde Middelzee en het Bildt:
- grote kanalen aangelegd voor transport en nog steeds belangrijk voor de beroepsvaart;
- overgangszone van klei- naar het veengebied, het klei op veengebied.

Typologieën

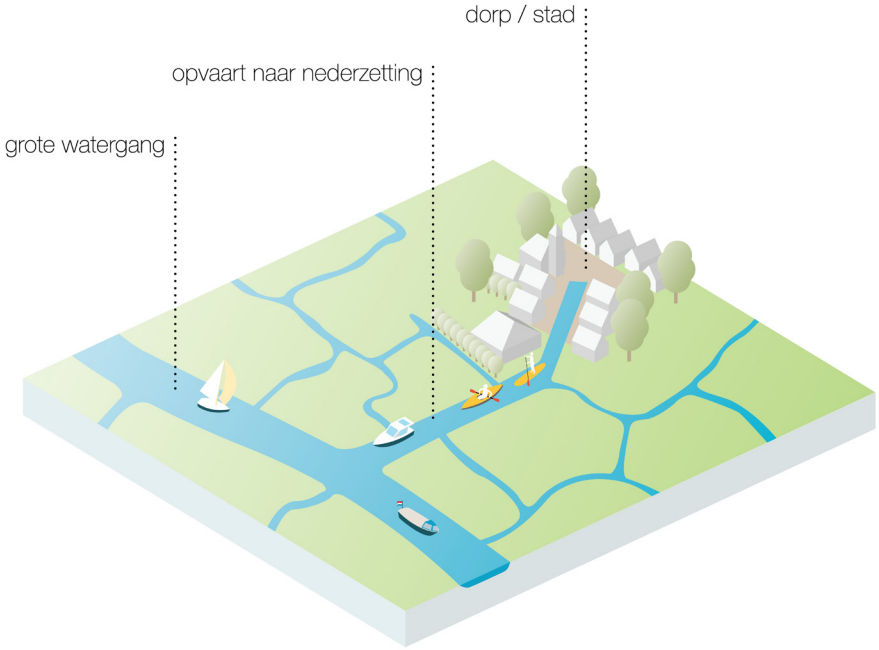
De vaarten in het kleigebied lenen zijn te onderscheiden in kanalen, (op)vaarten en kleinere natuurlijke waterlopen. De meeste bruggen zijn vast. Op de kanalen en opvaarten zijn motorboten, sloepen en electrosloepen te vinden.

De kleinere meer natuurlijke watergangen lenen zich voor kanotochten, suppen en fierljeppen. Ook maken veel watergangen in dit gebied deel uit van de Elfstedentocht en zijn dus geschikt langere tochten te maken of om ’s winters op te schaatsen. Ook is dit gebied aantrekkelijk voor wandelaars en fietsers, en ook vissers weten het kleigebied te vinden om het water vanaf de oever te beleven.

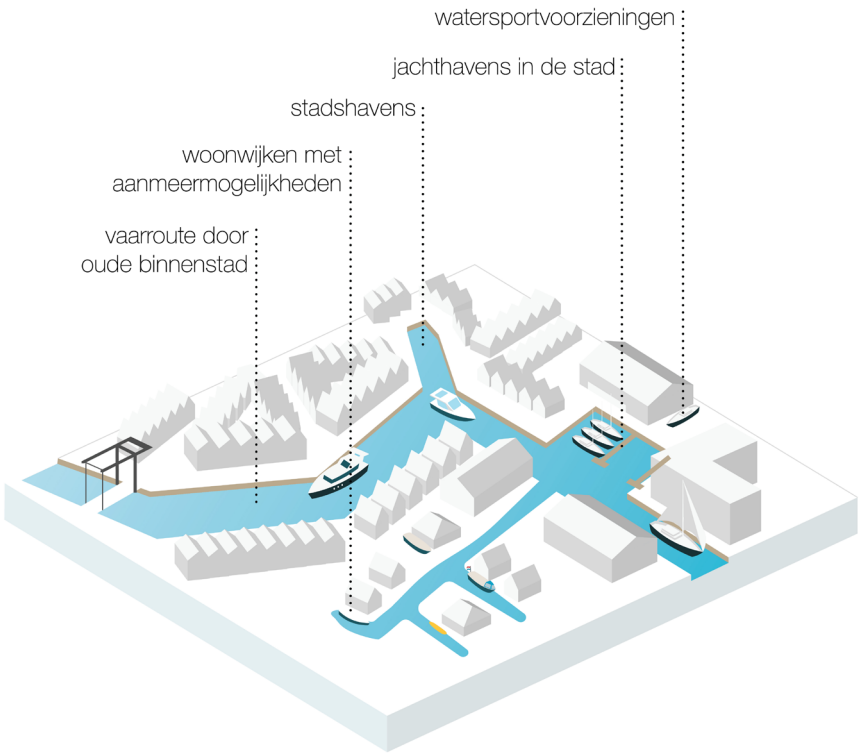
Kanalen

De kanalen zijn veelal goed beleefbaar vanaf de kant, doordat de oevers vaak vrij zijn gehouden van be-planting. Langs delen van de kanalen is sprake van riet of andere vormen van begroeiing. De kanalen re-presenteren de waterbouw en (handels)scheepsvaart. Langs de kanalen wordt in beperkte mate gerecre-eerd en deze worden vanuit de waterrecreatie met name gebruikt als vaarverbindingswegen. Wel zien we fietsers en autoverkeer terug langs de oevers van het kanaal. Wandelaars en andere oeverrecreanten zijn in mindere mate aanwezig. Vanaf het water is veel zicht over het omliggende landschap, waarbij het vrije zicht soms wordt onderbroken door een (beweegbare) brug. In dit deelgebied vallen het Van Harinxmaka-naal en een deel van het Prinses Margrietkanaal onder deze typologie.

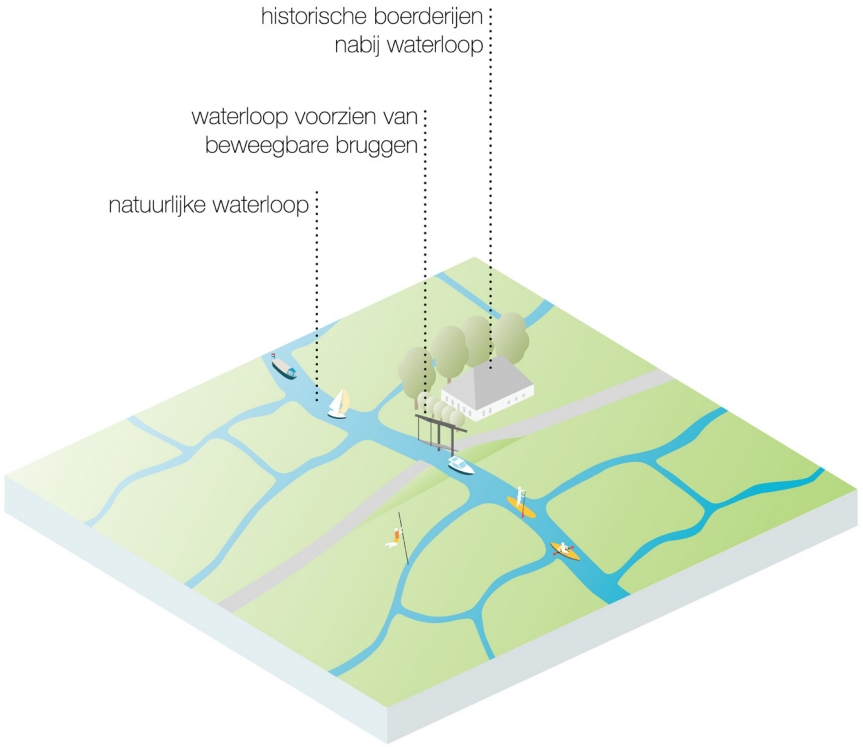
Opvaarten

De beleefbaarheid van de opvaarten is vandaag de dag een stuk minder aanwezig dan vroeger. Een aantal dorpen zijn afgekoppeld van de opvaart, of opvaarten zijn gedempt. Hiermee is de identiteit en de leef-baarheid van het dorp verstoord geraakt. De vroegere voornaamste waterontsluiting van de dorpen ont-breken namelijk. Opvaarten zijn doodlopend en eindigden vaak in dorpen of nederzettingen, daarmee zijn ze onderscheidend van trekvaarten. In de opvaarten komen we gebruikers tegen als kanovaarders, SUP'ers en de kleinere watersporters.

Levendige waterkernen

De grotere woonplaatsen betreffen de levendige waterkernen. Van en naar de levendige waterkernen zijn, voor de vroegere ontsluiting over het water, in het verleden de meeste vaarten aangelegd. Hierdoor ko-men veel vaarten en vaarroutes samen in deze kernen. De vaak karakteriserende historische centra met ho-reca aan het water zijn een grote trekpleister voor de waterrecreant. Er komt hier dan ook een grote groep gebruikers samen. Zowel vanaf de wal, als vanaf het water, kan men de levendigheid van de waterkernen beleven gedurende de hele dag. In het zeekleigebied gaat het om de kernen zoals Franeker, Leeuwarden en Dokkum (niet limitatief) met een sterke interactie tussen water en land.

Trekvaarten (in het zeekleigebied)

Veel natuurlijke waterlopen zijn in het verleden gekanaliseerd. Dit zijn smalle watergangen die fungeren als trekvaarten. In het zeekleigebied is er een netwerk van trekvaarten die kernen met elkaar verbindt. Jaag-paden komen frequent voor langs trekvaarten. Tegenwoordig worden deze paden op verschillende plek-ken gebruikt als wandelpad of fietspad. Langs de oever zien we vaak ook vissers, vogelaars of camperaars terug. Het landschap rond de trekvaarten wisselt zich af tussen open landschapen en nederzettingen aan de trekvaart.

4.4 Beken en kanalen in de Friese Wouden

De oostelijke flank van Fryslân wordt beslagen door de zuidelijke en noordelijke Wouden. De zuidoosthoek van Fryslân is een uitloper van het Drents plateau. Gletsjertongen vanuit het Drents plateau schuurden van het noordoosten naar het zuidwesten brede en ondiepe (beek)dalen uit, waar later natuurlijke waterlopen zoals de Lende, de Tsjonger en het Alddjip stroomden. Er ontstond op grote schaal veenvorming als gevolg van de zeespiegelstijging.

De ontginning van het gebied begon vanaf de beken en werd loodrecht op de beek verkaveld. Intensieve veenontginningen in het gebied resulteerden in de aanleg van de binnenpolderdijken, rivierdijken en leidijken. Door deze ontwikkelingen zijn er nu verschillende landschappelijke structuren zichtbaar: woudontginningen, beekdalen, hoogveenontginningen, heide ontginningen en kleine es-achtige structuren.

Transport voor ontginningen ging vroeger via het water. De trekvaarten zijn typerend voor dit gebied. Oude natuurlijke waterlopen zijn gekanaliseerd en om het hoogteverschil te overwinnen werden veel sluizen aangelegd. Dit resulteerde in een uitgebreid netwerk van vaarten, opvaarten en wijken. Voor de vervening is de zogenaamde Compagnonsvaart als hoofdontsluiting van het ontginningsgebied aangelegd.

Feitelijk gaat het in dit deelgebied om twee watersystemen met elk hun eigen karakter: het kanalensysteem (aangelegd ten behoeve van turfwinning en transport) en het bekensysteem (de beide systemen zijn met elkaar verbonden).

De noordelijke Friese wouden zijn gelegen in een zandlandschap op een noordwestelijke uitloper van het Drents-Fries plateau met een variërend landschap in een relatief klein gebied. Kenmerkend voor de hogere delen is het kleinschalige besloten coulisselandschap, met vele elzensingels en houtwallen, die bijdragen aan de biodiversiteit van het gebied.

De lagere delen van het landschap zijn venig en opener. Ze worden gevoed door grondwater vanuit het hogere zand rondom. Buiten de beekdalen is dat nergens anders in Fryslân het geval. In die laagten zijn de natuurgebieden te vinden, de Mieden, het Burgumer Mar, de Leien en It Butefjild. In dit gebied wordt regenwater vastgehouden op de hogere gronden, dit zorgt voor grondwatervoeding in de laagten. In de laagten is ruimte voor het opvangen van waterpieken in de moerasnatuur. In nationaal landschap de Noardlike Fryske Walden is veel van het agrarische cultuurlandschap intact gebleven.

Karakteristieken

De karakteristieken volgen uit de ontstaanswijze van het deelgebied en geven handvatten voor de gebruiksvisie. De watergerelateerde karakteristieken van de beken en kanalen in de Friese wouden zijn:

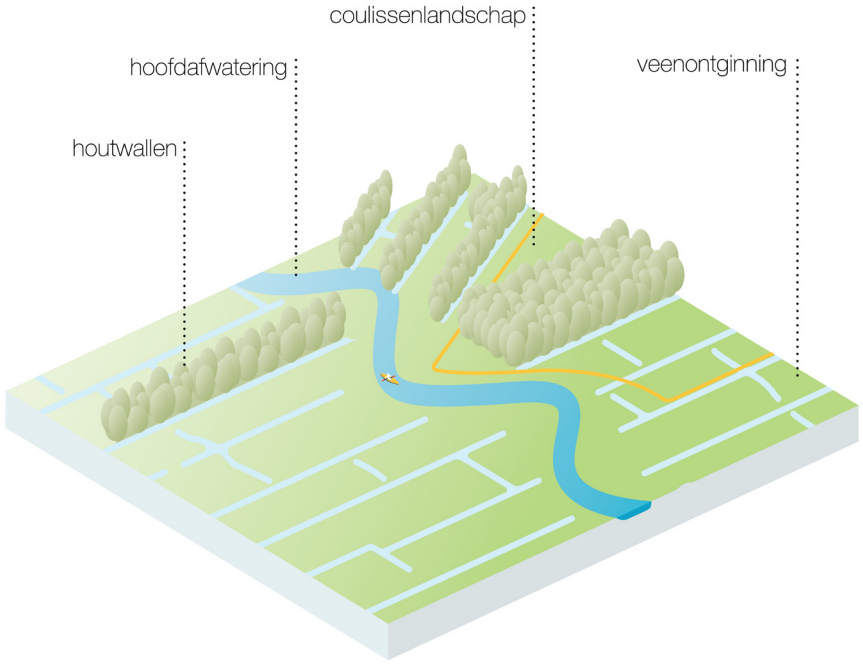
- beken en beekdalen van de Lende, Tsjonger en het Alddjip, ieder met hun eigen karakteristieken van natuurlijke oorsprong tot latere kanalisatie met cultuurtechnische ingrepen.
- de langgerekte, lintvormige structuren van vaarten (o.a. Compagnonsvaarten) en wegen.
- kleinschaligheid van het gebied met hoge dichtheid aan opstrekkende percelen.

- karakteristieke langgerekte verkavelings- en bebouwingsstructuren van de hoogveen ontginningsgebieden met bijbehorend watererfgoed (vaarten, dijken, bruggen en sluizen).
- de afwisseling tussen open beekdalen en besloten zandruggen.
- grensbeplanting van houtwallen en elzensingels en een dicht netwerk van kleinschalige infrastructuur (zandpaden en sloten).
- turfroute en varen door het bos.

Typologieën

De beken en kanalen in de Friese wouden zijn de trekvaarten en de watergangen door de beekdalen. De doorvaarthoogte wordt bepaald door een aantal vaste bruggen. Het water in de beekdalen gaat op logische wijze over in het veengebied en sluit dus ook wat gebruikers betreft goed aan. Hier zijn kleinere pleziervaartuigen zoals campervaarder, motorboten, sloepen en electrosloepen te vinden, en op sommige plaatsen zijn ook kansen voor vissers, suppers en kano's. De trekvaarten door de zandgronden zijn van totaal andere aard en zijn van oorsprong voor transport aangelegd. Vanwege het grote verval zijn veel sluizen aangelegd, zodat onder andere via de turfroute goede verbindingen zijn ontstaan met het waternetwerk van omliggende provincies. Hierdoor weten ook motorboten, sloepen en electrosloepen deze vaarten te vinden. De trekvaarten zijn van oudsher ook populair bij vissers.

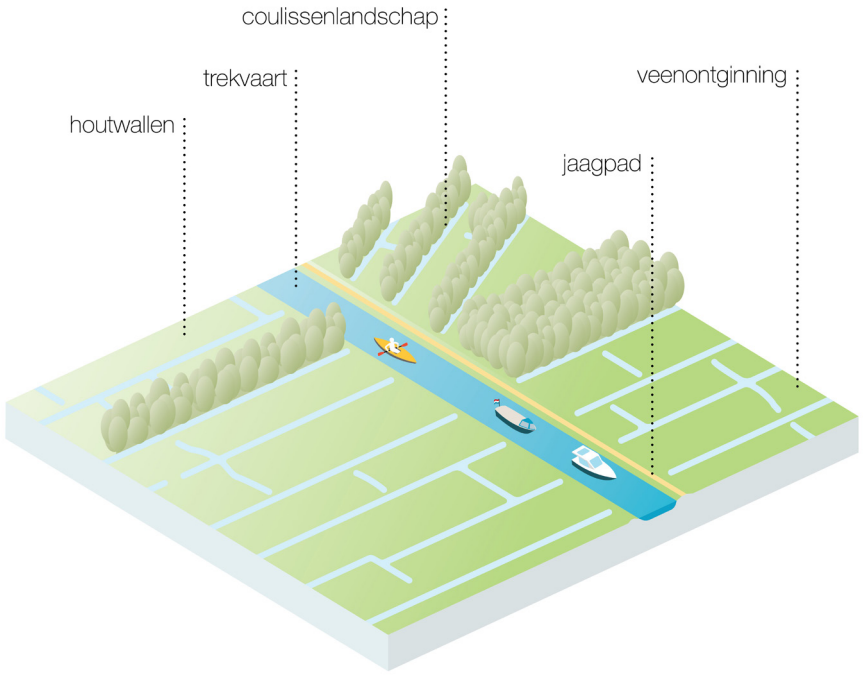

Beken en beekdalen

De beken en beekdalen benadrukken het historische karakter van het Friese landschap: zij geven uitdrukking aan de periode toen de hogere zandgronden van het Drents Plateau nog in directe verbinding stonden met de zee. Het meanderende karakter is daar een overblijfsel van, hoewel op meerdere plekken de beken zijn gekanaliseerd. De gebieden kennen een hoge natuurwaarde doordat de cultivering van het landschap op hogere gronden heeft plaatsgevonden (op de zandruggen en rond de trekvaarten), en de beken zijn in de regel minder intensief gebruikt. Momenteel worden veel beekdalen ontwikkeld als natuurlijk beeksysteem.

De beken en beekdalen staan als watersysteem los van de Friese boezem, waardoor in dit gebied meerdere sluisjes aanwezig zijn om het gebied bereikbaar te houden voor de waterrecreant. Op het water zien we met name de kleine watersporten terug en langs het water is het aantrekkelijk vertoeven voor de oeverrecreant. De beken en beekdalen kennen vaak een goede verbindingen met de groene netwerken (en kernen), waardoor ze goed bereikbaar zijn voor de fietsers en wandelaars. De beken een beekdalen zijn ook belangrijke vaarverbindingen tussen de randmeren, de provincie Overijssel, de provincie Drenthe en zelfs met Duitsland, voor de pleziervaartuigen, kruisers en campervaarders.

Trekvaarten

De beleefbaarheid van de trekvaarten is vandaag de dag minder aanwezig dan vroeger. In dit deelgebied zijn de voormalige jaagpaden aan weerszijden van de trekvaart vaak niet behouden gebleven. Ook zijn de jaagpaden soms overgroeid of vervangen door beschoeiing. Langs een deel van de oever zijn wel fiets- en wandelpaden aanwezig, die ook vaak gecombineerd zijn met de rijbaan voor het autoverkeer. In dit deelgebied zien we onder andere kanovaarders, SUP'ers en de kleine watersport terug op het water. Langs de oever zien we naast de fietsers en wandelaars in dit deelgebied ook bijvoorbeeld de sportvisser terug. De trekvaarten zijn in dit deelgebied veelal onderdeel van de Turfroute, waar we watersporten terugzien zoals de pleziervaartuigen, kruisers en campervaarders.

Open water - meren

Het grote open water in het binnenland van Fryslân betreft in dit deelgebied het Burgumer mar en de Leien. De randen van de meren zijn beperkt toegankelijk en bereikbaar voor de oeverrecreant en daardoor in beperkte mate te beleven. Op het water komen veel verschillende gebruikersgroepen samen en wordt er over het algemeen intensief gerecreëerd. Vanuit de kernen zijn de meren vaak goed toegankelijk via sloten en kanalen. De hoofdvaarweg van Lemmer naar Delfzijl, kruist het Burgumer mar, waardoor de waterrecreant ook rekening moet houden met de beroepsvaart op dit open water (ook is er in dit deelgebied een beroepsvaarweg naar Drachten, vanuit de Alde Feanen).

4.5 IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden

Het landschap van de kuststrook aan de IJsselmeer- en Waddenzeekust en de Waddeneilanden kenmerkt zich door het grote open water van de Waddenzee en het IJsselmeer. Voor het aanleggen van de dijken was de kuststrook van Fryslân onderhevig aan de getijden van de Waddenzee en de Zuiderzee. De Waddeneilanden zijn achter de duinrand ontstaan op wadplaten die bij eb droogvielen. Deze zandopstuwingen kregen gaandeweg een afwisselend landschap van kwelders, polders en zandgronden met eigen planten en dieren.

Hoewel de eeuwige strijd tegen het water een continue dreiging vormde was het ook een belangrijke inkomstenbron vanwege de opbrengsten van de handelsvaart en visserij. Vooral langs de toenmalige Zuiderzeekust ontwikkelde zich vissersstadjes als Stavoren, Workum, Lemmer en Harlingen tot de aantrekkelijke kustplaatsjes die ze nu zijn. Deze steden vormen de verbinding met de binnenlandse wateren en vormen zo de poort vanaf het water tot Fryslân.

Tegenwoordig is de kustrook aan de Waddenzee beschermd tegen hoog water dankzij de aangelegde dijken. Het buitendijkse landschap is nog wel onderhevig aan de getijden en hierdoor is een landschap ontstaan dat is een combinatie van kwelders en zomerpolders met diverse vogelsoorten en zilte gewassen.
Het buitendijkse gebied aan de Waddenzeekust bestaat uit het grootste kweldergebied van Europa met beperkte menselijke invloeden, dit geeft de aanwezige natuur en weidevogels meer ruimte.

Karakteristieken waterlandschap

De karakteristieken volgen uit de ontstaanswijze van het deelgebied en geven handvatten voor de gebruiksvisie. De watergerelateerde karakteristieken van het IJsselmeergebied, de Waddenkust en de Waddeneilanden zijn:
Het grote open wateroppervlak van het IJsselmeer tegen het lange groene lint van de IJsselmeerdijk die de vlakte van het water begrenst en de bijbehorende kunstwerken zoals dammen, sluizen, kribben en havens;

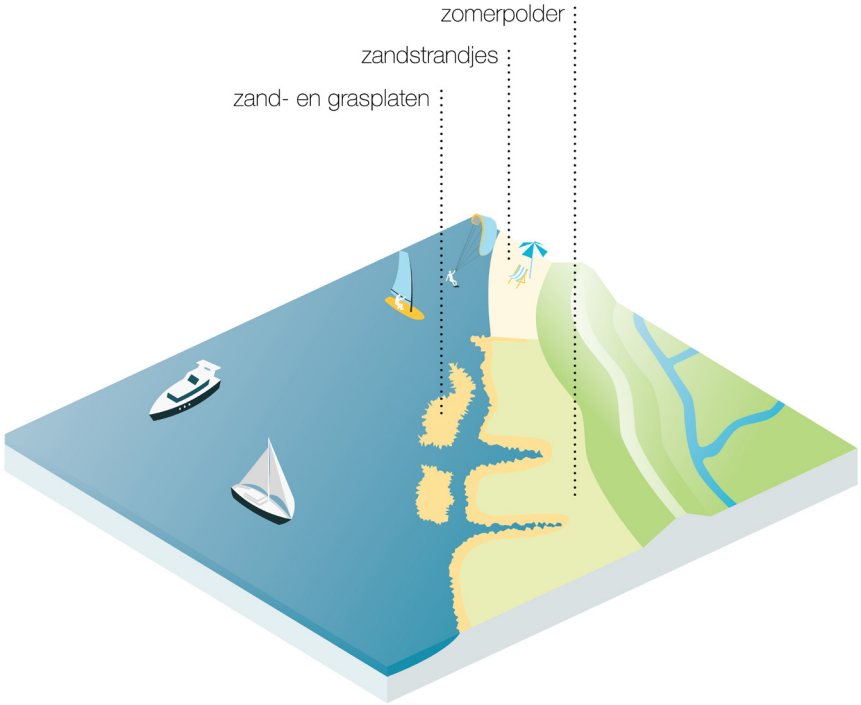
- Waddenzee als beschermd Unesco natuurlijk werelderfgoed en als Natura 2000-gebied;
- het totale scala aan gradiënten op de Waddeneilanden: het strand, de duinen, de binnenduinrand, polders en de Waddenkust. Allen verbonden door duinbeken die in slenken overgaan.
- de rust, stilte en leegte van het Waddengebied;
- historische havenplaatsen die het open water verbinden met het binnenland;
- Het aardkundige verschijnsel van kliffen aan de IJsselmeerkust die een markante scheiding vormt tussen de open vlakte van het IJsselmeer en het glooiende landschap van Gaasterland;
- het systeem van zeedijken en voormalige zeedijken, hemdijken en polderdijken.

De natuurwaarden aan de IJsselmeerkust laten zich duiden door zandplaten, slikken, kapen en baaien, en de Gaasterklif. Het zijn vogelrijke, natte, zoetwatergebieden met paaigebieden voor enkele vissoorten. Met de aanleg van de Afsluitdijk verdween de directe verbinding met de open zee. Dit heeft enorme

invloed gehad op het leven in, op en langs het IJsselmeer, de getijdenwerking, en de transitie van zout naar zoet water. Daarnaast is de ecologische kwaliteit van het IJsselmeer sterk achteruitgegaan. Het kunstmatig op peil houden van het water is tegennatuurlijk: het winterpeil is laag en het zomerpeil hoog. Een vergelijkbare ingreep, op veel kleinere schaal, vond plaats bij het Lauwersmeer.

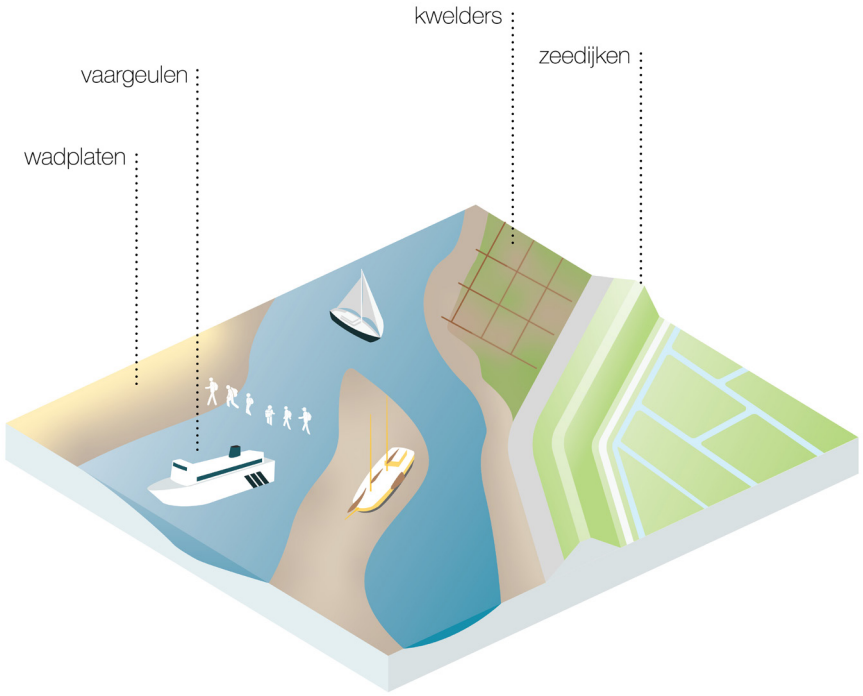
Typologieën

Het IJsselmeergebied, de Waddenkust en de Waddeneilanden kennen vanuit hun ontstaanswijze drie typologieën. Het IJsselmeer is een zoet groot open water zonder getijdenwerking, terwijl de zoutere Waddenzee een groot open water met getijdenwerking is. Hoewel beiden ruimte bieden voor gemotoriseerd vaarverkeer, zeilers en surfers, zie je op het IJsselmeer ook meer waterskiërs en zwemmers. Een verklaring is dat de Waddenzee twee keer per dag vrijwel geheel droogvalt. Ook onderscheidt de Waddenzee zich natuurlijk door haar natuurlijk karakter en daaraan gekoppelde recreatie als wadlopen en vogels kijken. De mogelijkheid tot het bezoeken van de Waddeneilanden per boot is populair, hoewel rekening gehouden moet worden met de getijden. Het IJsselmeer heeft langs de kust kenmerkende kapen en baaien die elkaar afwisselen. Aan de IJsselmeerkust en in mindere mate aan de Waddenkust zijn er nog historische havenplaatsjes te vinden die de poorten naar de binnenwateren vormen. In en om de jachthavens van deze havenstadjes vindt veel interactie tussen land en water plaats.

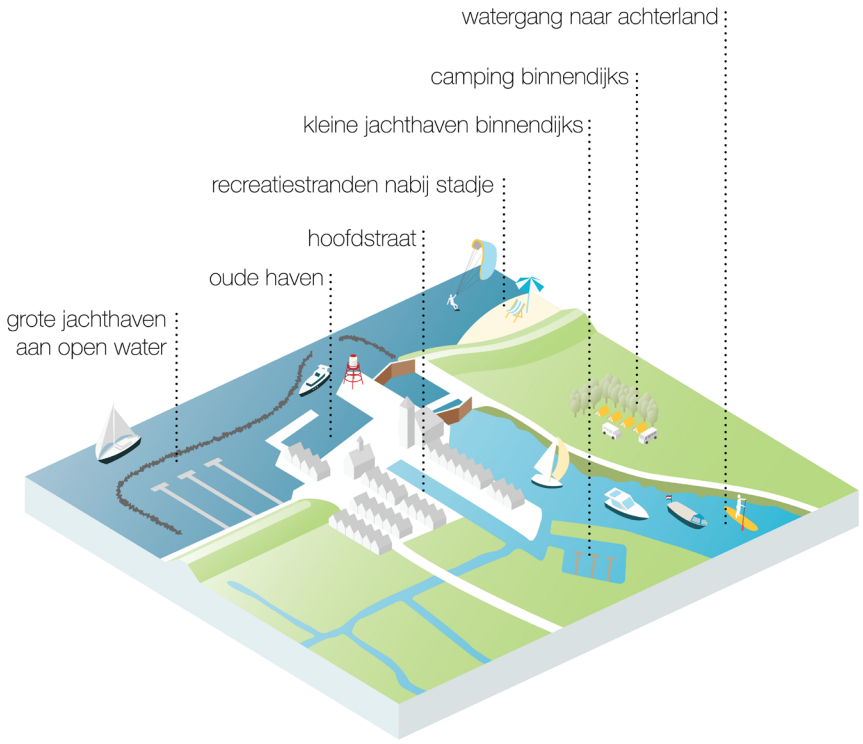
Groot open water (zoet)

Het IJsselmeer betreft het grote open water (zoet), en is goed zichtbaar en herkenbaar vanaf de kust en de Afsluitdijk. Het grote open water herinnert ons aan de tijd van de Zuiderzee. De inhoudelijke kwaliteit van het grote open zoete water is de representativiteit van de iconische Nederlandse waterbouwkunst die hier is toegepast: de aanleg van de Afsluitdijk. Daarnaast biedt het IJsselmeer volop ruimte aan een diversiteit aan gebruikers, waaronder motorbootvaarders, zeilers in diverse maten, wind- en kitesurfers. Deze recreatievormen kunnen bestaan naast de natuurwaarden van het IJsselmeer.

Groot dynamisch water (zout)

De Waddenzee kent een enorme beleefbaarheid, door het unieke getijdengebied van hoge kwaliteit en haar UNESCO werelderfgoed status. Er is langs de kust ruimte om de natuur te bewonderen en langs het Wad te recreëren. Belangrijk hier zijn zowel de natuurwaarden als het cultureel erfgoed zoals de landaanwinningswerken, aangevuld met aspecten als duisternis en rust. De hoge belevingswaarde van het grote zoute dynamische water, de Waddenzee, wordt versterkt door de goede zichtbaarheid vanaf de kust en de herkenbaarheid van het grote open water door de getijden. We komen onder andere de grotere motorbootvaarders, kajuitzeilboten en chartervaart tegen op het grote open water. Langs de oever herkennen we de fietsers en wandelaars die genieten van de natuurwaarden die het gebied rijk is.

Waterpoorten

De havenplaats als waterpoort herinnert aan de Zuiderzeetijd. De waterpoorten hebben een hoge belevingswaarde, doordat zij fungeren als een poort vanaf het open grote water (vanaf het IJsselmeer en de Waddenzee) naar het binnenland van Fryslân. De havenpoort heeft veelal een herkenbare historische, en daardoor aantrekkelijke, kern die samenhangt met doorvaarten voor scheepvaartverkeer. Evenals in de levendige waterkernen is de relatie tussen wonen, werken en recreëren hier groot, wat zorgt voor een levendig karakter. Wederom komen hier veel verschillende (type) gebruikers samen die zowel op als langs het water vertoeven. De waterpoorten bevinden zich zowel langs de IJsselmeerkust, als de Waddenkust en zijn steden als Hindeloopen, Lauwersoog, Harlingen, Makkum, Workum, Stavoren Lemmer en de Waddenzee-havens (niet limitatief).

MABEA
TE KOOP

5

HUIDIGE GEBRUIKERS

Om met behulp van de atlas toekomstige keuzes te maken, is het essentieel kennis te nemen van de aanwezige gebruikers in het gebied. In dit hoofdstuk zijn de gebruikersgroep per watertypologie in het deelgebied visueel weergegeven. De huidige gebruikers zijn de gedefinieerd op basis van verschillende beleidsstukken, stakeholderssessies en onderzoeken van bijvoorbeeld Waterrecreatie Nederland (Maatwerkrapportages Fryslân, 2021).

In het schema zijn subgroepen gemaakt van de gebruikers op basis van gedefinieerde waterrecreatiedoelgroepen (Schmeink Recreatie, 2022). De doelgroepen hebben een gemeenschappelijke behoefte of een overeenkomstige vaarclassificatie en kennen daarmee ook deels een overlap in gebruikers. De doelgroepen zijn als volgt onder te verdelen:

- Oeverrecreatie: Vaak zijn het eigen inwoners en bezoekers die vertier zoeken aan het water. Deze doelgroep is bijvoorbeeld uit op rust in natuurgebieden, wil zwemmen en vissen langs het water of zoekt de reuring op bij een terrasje aan het water.
- Waterrecreatie ‘Dichtbij huis’: dit zijn de “ommetjesvaarders” in de kleinste vaarclassificatie in de vorm van kano’s, SUPpen, sloepen en roeiboten. Deze groep gaat er vaak voor een korte activiteit op uit (uurrecreatie in plaats van dagrecreatie). Dit gaat vaak om de vaarklassen F en G.
- Waterrecreatie ‘Meerdaags’: deze groep gebruikers gaan er voor langere tijd op uit en hun (huur)boten zijn daarop ingericht. Ze hebben vaak de nodige voorzieningen aan boord, om te kunnen verblijven en overnachten. Ze maken vaak tochten en varen van plek naar plek, waar zij aan wal gaan om bijvoorbeeld een waterkern te verkennen of gebruik maken van een B&B om te overnachten. Deze doelgroep heeft veelal betrekking op vaarklassen Azm t/m Dm.
- Waterrecreatie ‘Dagtocht’: dit zijn meestal sloepvaarders en inwoners van de provincie met een eigen boot nabij huis of huurders die een boot voor een dagtocht gebruiken. Dit gaat om vaarklassen E & F.
- Watersport: Deze doelgroep gaat vaak voor een paar uur het water op voor een intensieve activiteit zoals surfen, (catamaran)zeilen, SUPpen en foilen. Ook hier zien we vaarklassen E, F en G terug.

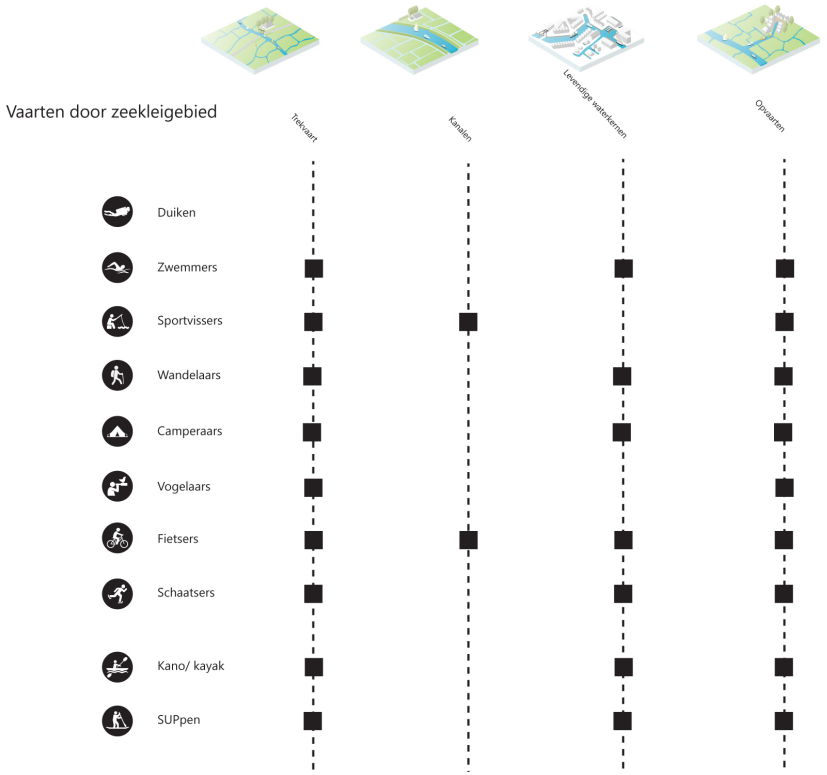
Friese merengebied

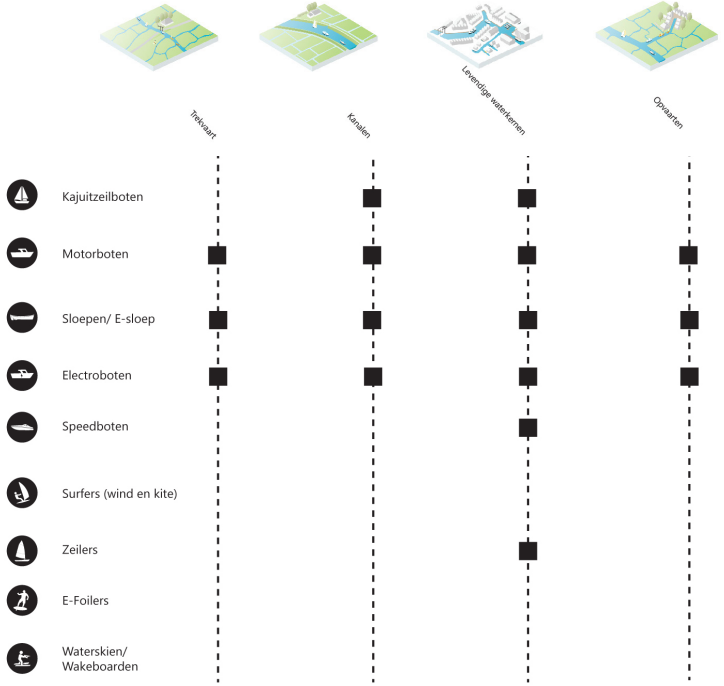

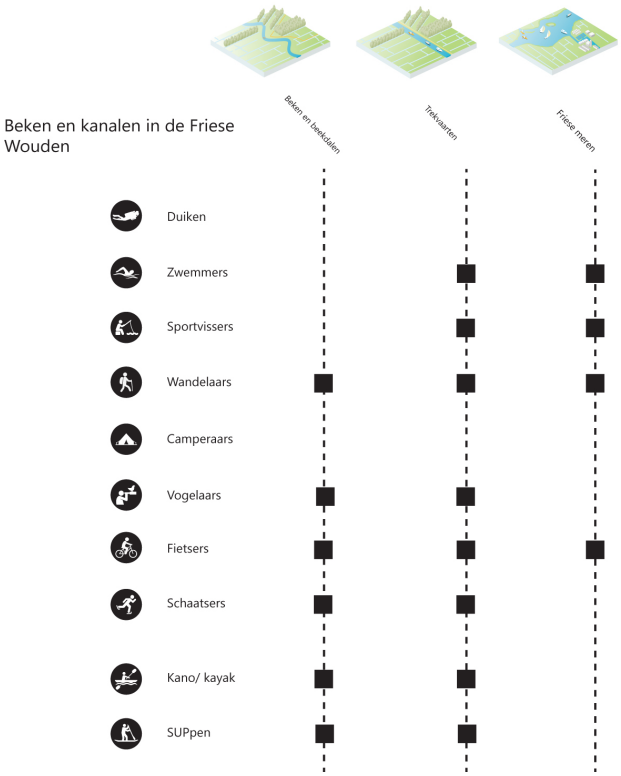
- Duiken
- Zwemmers
- Sportvissers
- Wandelaars
- Camperaars
- Vogelaars
- Fietsers
- Schaatsers
- Kano/ kayak
- SUPpen

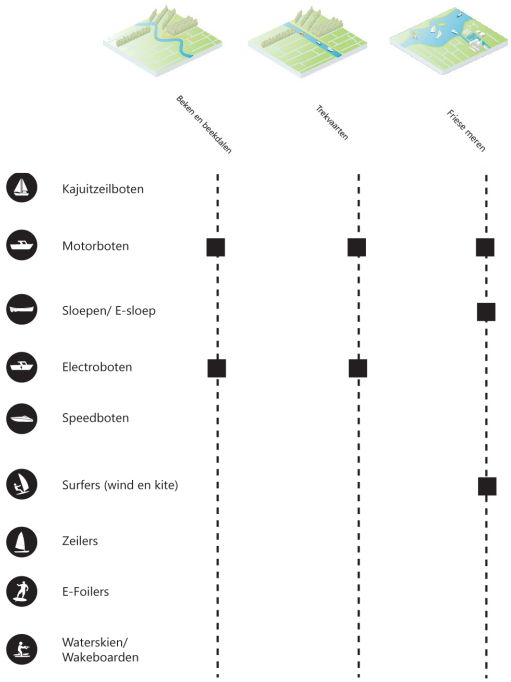

- Kajuitzeilboten
- Motorboten
- Sloepen/ E-sloep
- Electroboten
- Speedboten
- Surfers (wind en kite)
- Zeilers
- E-Foilers
- Waterskien/ Wakeboarden

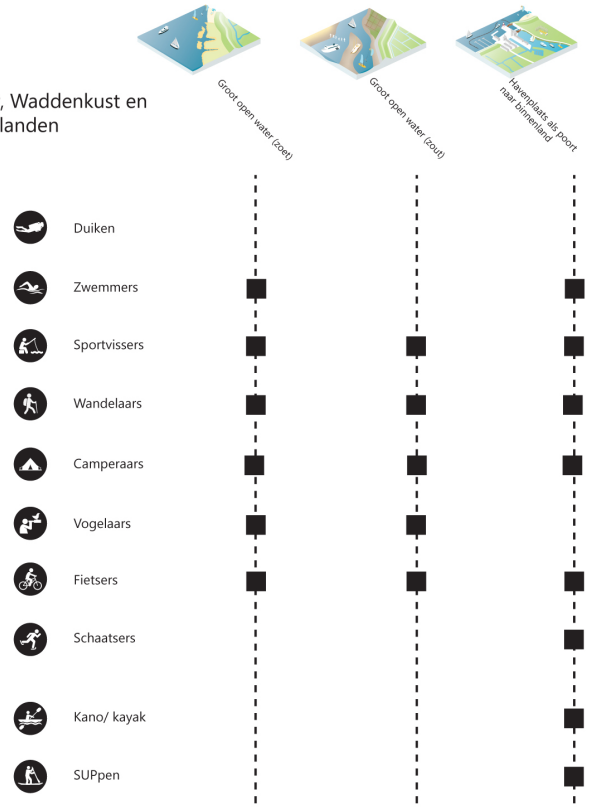

Vaarten door zeekleigebied
Trekvaart
Kanalen
Levendige waterkernen
Opvaarten
Duiken
Zwemmers
Sportvissers
Wandelaars
Camperaars
Vogelaars
Fietsers
Schaatsers
Kano/ kayak
SUPpen

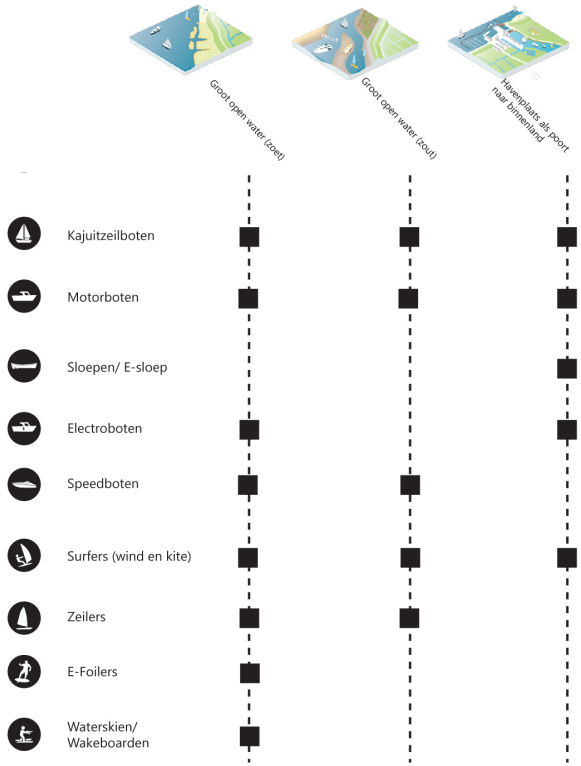

Trekvaart
Kanalen
Levendige waterkernen
Opvaarten
Kajuitzeilboten
Motorboten
Sloepen/ E-sloep
Electroboten
Speedboten
Surfers (wind en kite)
Zeilers
E-Foilers
Waterskien/
Wakeboarden

Beken en kanalen in de Friese Wouden
Beken en beekdalen
Trekvaarten
Friese meren
Duiken
Zwemmers
Sportvissers
Wandelaars
Camperaars
Vogelaars
Fietsers
Schaatsers
Kano/ kayak
SUPpen

Beken en beekdalen
Trekvaarten
Friese meren
Kajuitzeilboten
Motorboten
Sloepen/ E-sloep
Electroboten
Speedboten
Surfers (wind en kite)
Zeilers
E-Foilers
Waterskien/
Wakeboarden

IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden

6

THEMAKAARTEN

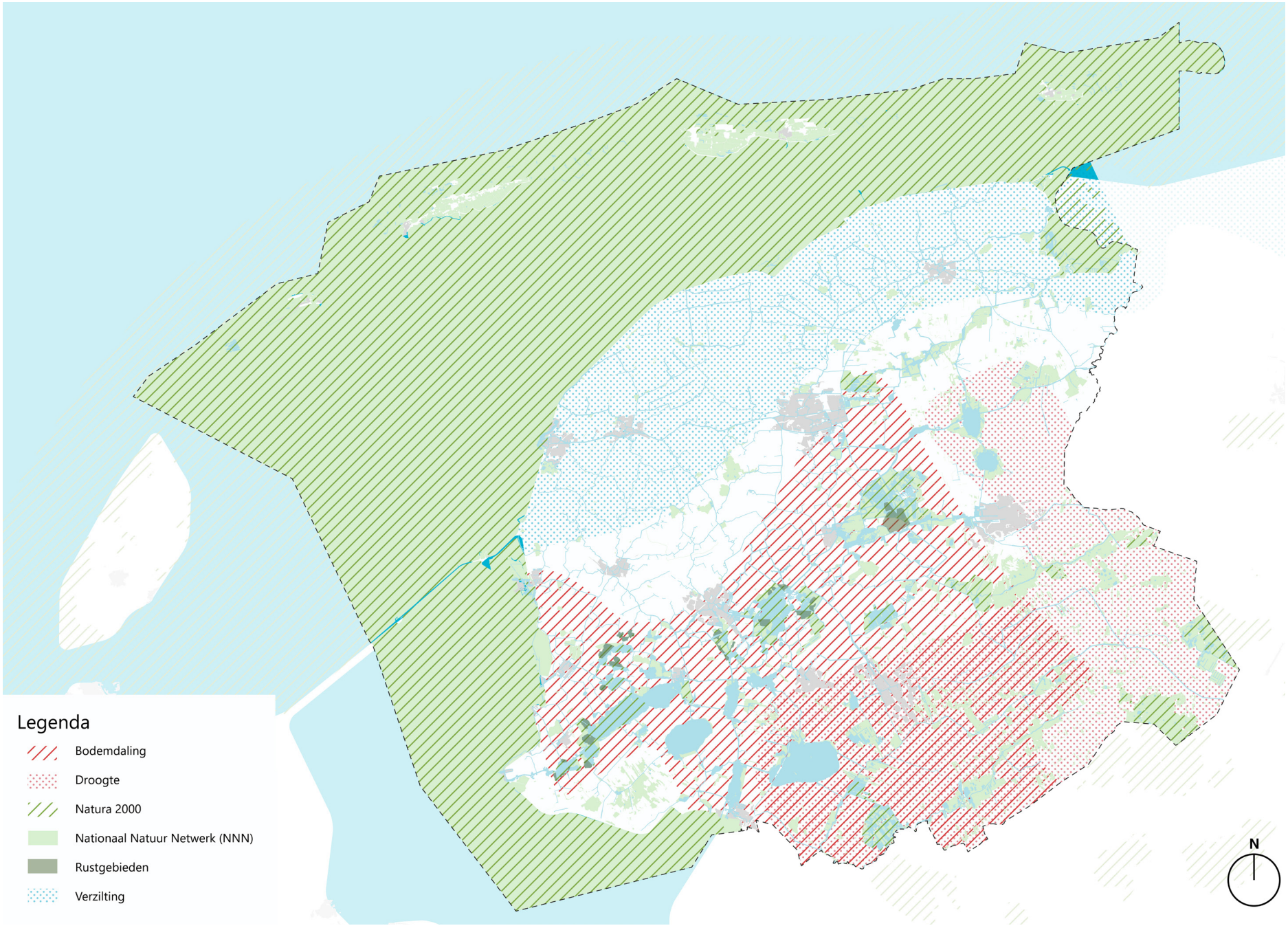
6.1 Introductie

In het visiedeel wordt gesproken over de ruimtelijke puzzel van de toekomst. Er komen verschillende maatschappelijke opgaven op ons af, die een ruimtelijke claim op het Friese landschap leggen. Om gevoel te krijgen waar deze opgaven kunnen spelen, zijn bij de totstandkoming van deze visie, een aantal themakaarten opgesteld. Samen met de atlaskaarten in hoofdstuk 3 kunnen de opgaven worden gerelateerd aan de hedendaagse waterrecreatie. Dat zorgt voor een eerste inzicht in mogelijke toekomstige uitdagingen voor de waterrecreatie. De themakaarten zijn gebaseerd op de Klimaateffectatlas (2023) en zijn aangevuld met geodata van de provincie Fryslân over natuurbeheer.

Disclaimer
Deze themakaarten hebben gediend als analyse tool voor de visie en ter ondersteuning van de stakeholdersessies. De thema kaarten geven een globaal overzicht waar een toekomstige opgave hoofdzakelijk kan gaan spelen. De kaarten zijn expliciet niet opgesteld om een gericht, begrensd en gedetailleerd beeld te geven voor de toekomstige opgave, en dienen ook niet zo te worden gelezen.

Er zijn 3 themakaarten opgesteld, die een aantal thema's weergegeven (zie ook de volgende kaart):
- natuur;
- verdroging en bodemdaling;
- zeespiegelstijging en verzilting

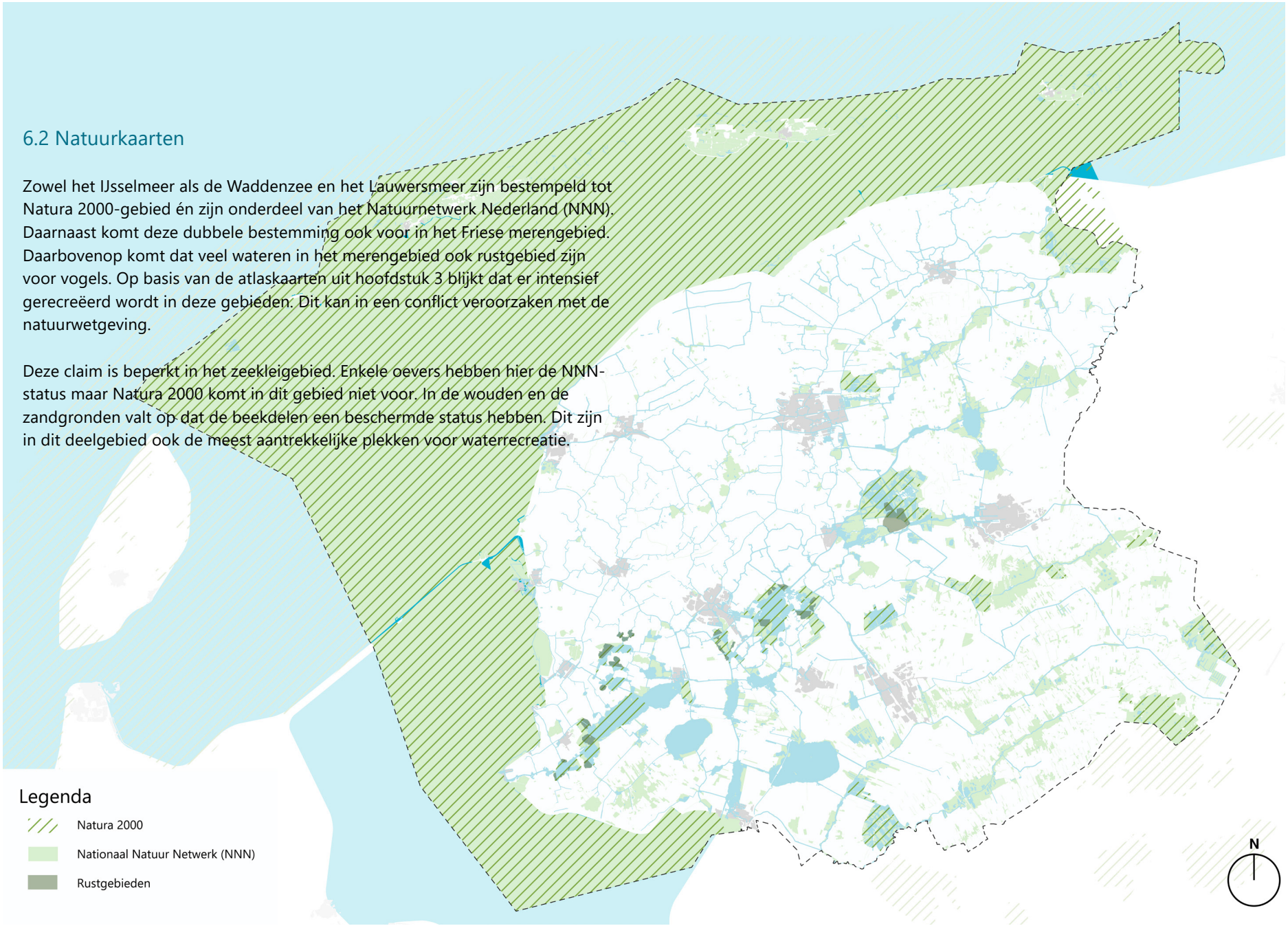
De andere opgaven die in de visie zijn beschreven, zijn niet ruimtelijke weergegeven. Dat komt enerzijds wegens het algemene karakter van de opgave en anderzijds wegens de grote onzekerheid. Het gaat hierbij om opgaven als demografische ontwikkeling, landbouw- en energietransitie en de waterkwantiteit.

Legenda
Bodemdaling
Droogte
Natura 2000
Nationaal Natuur Netwerk (NNN)
Rustgebieden
Verzilting
N

6.2 Natuurkaarten

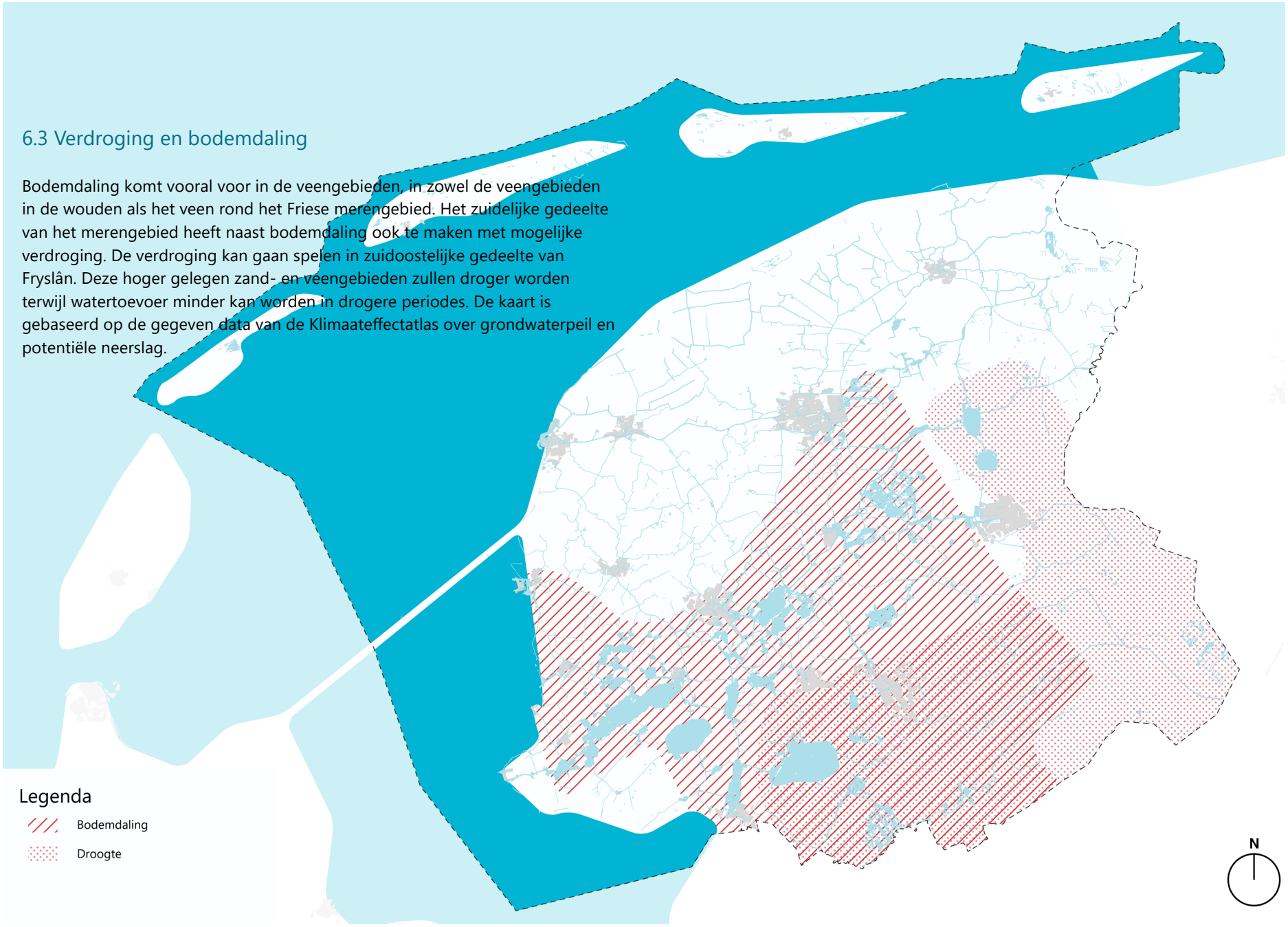
Zowel het IJsselmeer als de Waddenzee en het Lauwersmeer zijn bestempeld tot Natura 2000-gebied én zijn onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Daarnaast komt deze dubbele bestemming ook voor in het Friese merengebied. Daarbovenop komt dat veel wateren in het merengebied ook rustgebied zijn voor vogels. Op basis van de atlaskaarten uit hoofdstuk 3 blijkt dat er intensief gerecreëerd wordt in deze gebieden. Dit kan in een conflict veroorzaken met de natuurwetgeving.

Deze claim is beperkt in het zeekleigebied. Enkele oevers hebben hier de NNN-status maar Natura 2000 komt in dit gebied niet voor. In de wouden en de zandgronden valt op dat de beekdelen een beschermde status hebben. Dit zijn in dit deelgebied ook de meest aantrekkelijke plekken voor waterrecreatie.

6.3 Verdroging en bodemdaling

Bodemdaling komt vooral voor in de veengebieden, in zowel de veengebieden in de wouden als het veen rond het Friese merengebied. Het zuidelijke gedeelte van het merengebied heeft naast bodemdaling ook te maken met mogelijke verdroging. De verdroging kan gaan spelen in zuidoostelijke gedeelte van Fryslân. Deze hoger gelegen zand- en veengebieden zullen droger worden terwijl watertoevoer minder kan worden in drogere periodes. De kaart is gebaseerd op de gegeven data van de Klimaateffectatlas over grondwaterpeil en potentiële neerslag.

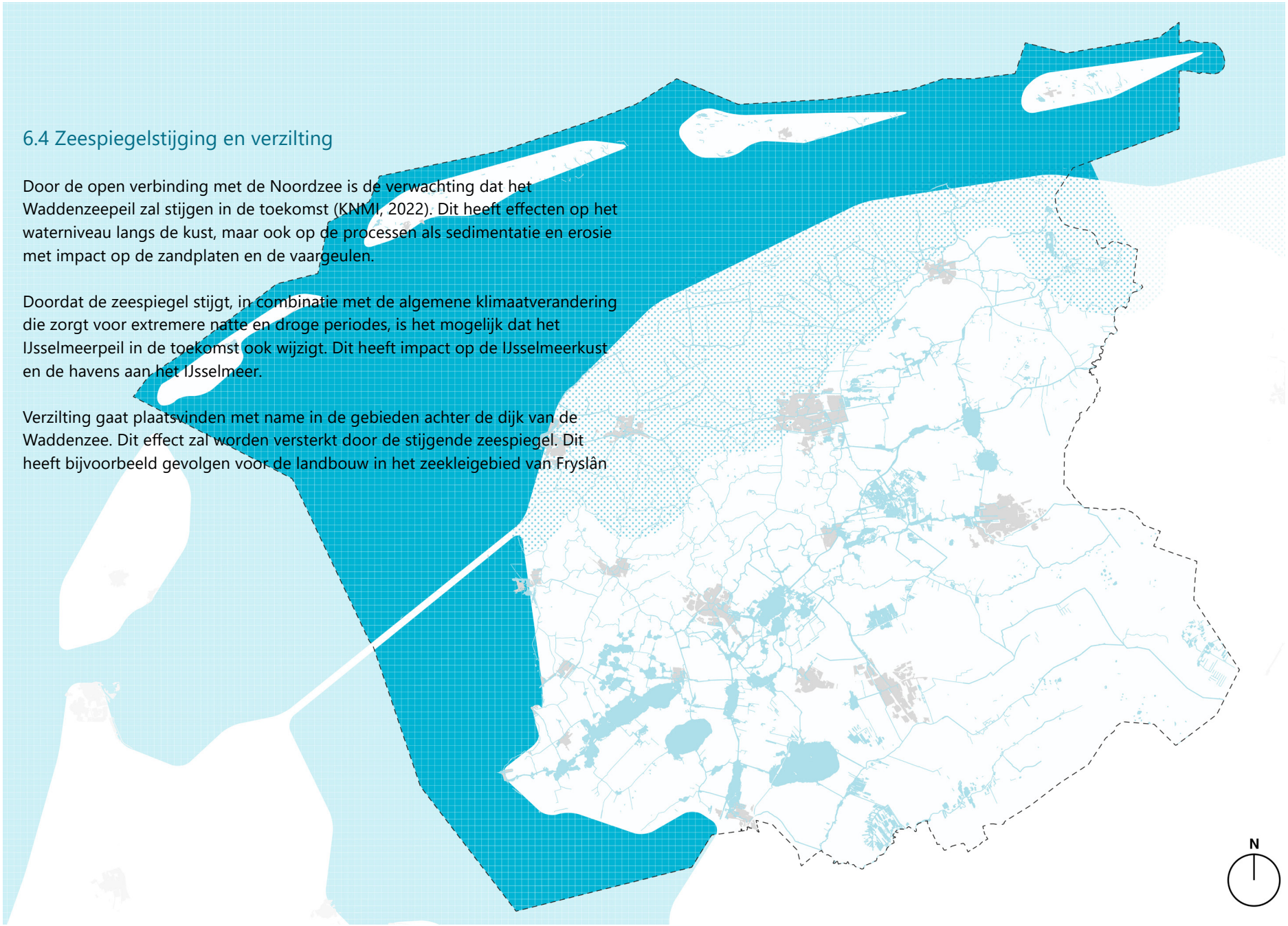

6.4 Zeespiegelstijging en verzilting

Door de open verbinding met de Noordzee is de verwachting dat het Waddenzeepeil zal stijgen in de toekomst (KNMI, 2022). Dit heeft effecten op het waterniveau langs de kust, maar ook op de processen als sedimentatie en erosie met impact op de zandplaten en de vaargeulen.

Doordat de zeespiegel stijgt, in combinatie met de algemene klimaatverandering die zorgt voor extremere natte en droge periodes, is het mogelijk dat het IJsselmeerpeil in de toekomst ook wijzigt. Dit heeft impact op de IJsselmeerkust en de havens aan het IJsselmeer.

Verzilting gaat plaatsvinden met name in de gebieden achter de dijk van de Waddenzee. Dit effect zal worden versterkt door de stijgende zeespiegel. Dit heeft bijvoorbeeld gevolgen voor de landbouw in het zeekleigebied van Fryslân

Witteveen+Bos Raadgevende
ingenieurs B.V. | Deventer
K.R. Poststraat 100-3
Postbus 186
8440 AD Heerenveen
+31 (0)513 64 18 00
www.witteveenbos.com

In samenwerking met:

AA - Planadvies
altijd vooruitstrevend

Hanneke Schmeink
RECREATIE
Extra kracht bij recreatievraagstukken

In opdracht van:

provinsje fryslân
provincie fryslân